

PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

PANNONTÜKÖR | KULTURÁLIS FOLYÓIRAT | 2023 | 1

www.pannontukor.hu

2023 | 1

EGYMONDATOK

Locker Dávid: November

Nagy Koppány Zsolt: Decembéri egymondatok

SZÉPIRODALOM

Dimény H. Árpád: kislányomnak 2028-ba;
a szerelmi csalódásról

Szolcsányi Ákos: 2023/2

Miklya Zsolt: Löszmélyből; Lélekajtó

Szabó Benedek: Türkmenisztán

Szeifert Natália: Teli szájjal

András László: Főb látomása

Kupihár Rebeka: szomszédaim; stigma

HELYTÖRTÉNET

Molnár András: „Szíves barátságodat köszönöm” –
Deák Ferenc levelei Kis Lajos udvari ágenshez (1847–1853)

TÁRSMŰVÉSZETEK

Kostyál László: Szabó Sándor születésének centenáriumára

HÍREK

SZERZŐINK

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)

Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő

Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-
helyettes

Juhász Tibor – szerkesztő

Molnár András – szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs

Szálinger Balázs – munkatárs

Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – ol-
vasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa
MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti
Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar
Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális
Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt.
támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900

Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető

a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)

ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

Locker Dávid

November

1. Az első Nietzsche-élményem óta vonzanak az aforizmák; megkapó volt a kinyilatkoztatásszerű, vagány magabiztosságuk folyamatos szabadkozással, reflexióval, önlefejezéssel teli korunkban.

2. Mostanában az egyetemre a Schlegel-fivérek Atheneum-töredékeit olvasgatom, amik ugyanezzel az aforisztikus vagánysággal nyűgöznek le, és amiktől egyre biztosabban érzem, ami már régóta foglalkoztat: hogy még mindig – egy kettő elkeseredett és hamvába halt szabadulási kísérlet és jóhénány cinikus híresztelés ellenére – a romantika rabságában élünk; de éppen ez bizonyítja azt, hogy van olyan rabság, amely andalítóan édes, felemelő és gyönyörű.

3. Valószínűleg az életünk végéig halogatnánk, hogy feltegyük azokat a kérdéseket (apánknak, magunknak, stb.), ha nem létezne a termelői bor és a hajnali három intézménye.

4. „Homo sapiens, kétlábu testvér, / de szerény, de koldus lett a vágyad: / hajdanában a tökélyre vágtyál, / ma a boldogsággal is beérnéd.” (Weöres Sándor: Parainesis)

5. Kerengő költők körbehadarják a Nemzeti Múzeumot – ritkán történik meg, hogy egybe esik az önképem és a valóság (lásd még: „a költők is csoportos madarak”).

6. Azt hiszem, a baloldaliság lényege a szabad akarat tagadása: mi opponálná jobban (és jogosabban) a kapitalizmust, vagy bármiféle meritokratikus berendezkedést, ha nem a tény, hogy a környezetünk (történelem, társadalom, nyelv, „episztémé” stb.) végletesen meghatározott produktumai vagyunk csupán – de hogyan higgyen ebben maradéktalanul valaki, akit más sem tartott életben éveken át, mint a bizonyítás vágya? a jobbá válás állandó küzdelme? egy

eszmény reménytelen kiteljesítése? akit még fellobogtatnak az olyan gyanús, megszagott fogalmak, mint a Bildung és az areté?

7. Ezek alapján nyilván adja magát, hogy a jobboldaliság centrumába a szabad akaratot állítsam; a hitet abban a felemelő gondolatban, hogy, mint a romantikus művész az alkotásának, úgy mi is urai vagyunk a sorsunknak; hogy képünkre hajlíthatjuk a világot – de (és itt jön a szokásos de), hogyan hihessen ebben az, aki az ember lényegét a végzetes és tragikus, schilleri értelemben vett lehatároltságban látja? az életet a lehetőségek folyamatos szűkülésének? és aki az ember szívében nem a szabadság lehetőségét vagy a körülmények rabságát látja: hanem a hiányt, amit nem tölthet be más, csak a kegyelem?

8. Könnyű annak, aki tartozhat valahová.

9. Azon gondolkodom, hogy ha a romantika és a modernség közös esztétikai formája a töredék, akkor az elsődleges intuíció ellenére – hisz másról sem szólt semmi itt évtizedekig, mint a maradék egységként tétélezett (irodalmi, filozófiai, ideológiai stb.) fogalmak fragmentálásáról – a posztmoderné nem a töredék, hanem a végtelen szöveg; amely persze sosem válhat teljessé, és ami épp ezért lesz (virtuálisan legalábbis) végtelen: nem is azért, mert a teljesség ígézetét követnénk, hanem azért, mert ezen kondíciók közt képtelenek vagyunk mondani bármit is, miközben valamiféle episztemológiai pániktól vezérelve, mint szálnalmas mentségeit a bíróság elé citált vádlott, hadarni kezdünk, újra és újra nekilendülve, hogy aztán mindig kicsússzon a kezünkől a jelentés (az igazság?) – megint „leegyszerűsítőek” voltunk, „pontatlanok”, „rövidre zártuk” a dolgot stb. –, aminek utánakapunk egy lábjegyzet lábjegyzetével vagy egy zárójeles megjegyzés zárójeles megjegyzésével, így tovább, kapkodva valami csak pillanatokra, vagy talán sosem megérinthező után, míg végül elborítja a szöveg a dolgozószobánk, a lakásunk, az utcánk, a városunk, az országunk, mint Borges novellájában a térkép, amely pontos mása akar lenni a valóságnak, míg végül magunk is elveszünk milliárdnyi lapjai között – anélkül, hogy bármi érvényeset mondtunk volna; innen nézve nyilvánvaló, hogy „kész” posztmodern szöveg nem létezik; a kérdés csak annyi: merre tovább?

10. Erre a válasz tulajdonképpen adott: az elmúlt évtizedekben, az elmúlt években pedig itthon is felívelőben van egy olyan hangsúlyosan reprezentációelvű „esztétika”, amely végzetes és káros törésként tekinti a (művészeti) esztétikum

eloldását a valóságtól, így mentve fel a művészetet, köztük persze az irodalmat, az etikai és politikai dimenzióktól – amennyire meg tudom ítélni, ennek a törésnek az összeforrasztására világszinten a baloldali hagyományból indulnak törekvések, és, legalábbis tapasztalatom szerint, nálunk is ilyen elköteleződésű intellektuális áramlatok a forrásvidékei ezeknek (Demeter Szilárd alaptörvény-esztétikájától most az egyszerűség kedvéért eltekintek); így érthető, hogy ezek a reprezentációs elvárások milyen morális kódok szerint szerveződnek: ne erősítsünk rá káros sztereotípiákra, (Nyugaton legalábbis) törekedjünk a faji, etnikai, szexuális diverzitásra stb. – már csak az a kérdés, hogy a modernitás és posztmodernitás esztétikai-nyelvkritikai stb. belátásait át lehet-e ilyen egyszerűen ugorni? mármint biztos, hogy egy regényben megjelenített figurát automatikusan egy egész társadalmi csoport szilárdan referenciális reprezentánsaként kell értenünk? hogy egy akár sztereotípnak tekintett, így zsigerből leiltott ábrázolási séma a szöveg egészének fénytörésében nem lehet akár még morális is? de hogy az eredeti problémánál maradjak: biztos, hogy a posztmodern őrzítő kételyeiből és ironikus felelőtlenségéből vissza kellene hullanunk egy olyan premodern problémátlanságba, amiben közvetlen valóságtükröző potenciált tulajdonítunk az irodalomnak? amiben identikusnak tekintjük a jelöltet és a jelölőt? és ami még fenyegetőbb: ideológiailag adott etikai értékek folyamatos újratermelőjének és megerősítőjének tekintjük csupán?

11. Racionális vitába keveredni a józanokkal és a kételkedve mosolygókkal tulajdonképpen felér egy öngyilkossággal – az empíria és a logika eszközeivel szemben lényegében fegyvertelen lesz az ember, és csak úgy fogja érezni magát végül mintha bolond lenne; amiben persze könnyen lehet igazság, mégis: néha pont némi örület kell ahhoz, hogy elkerüljük a végső megbonoldulást egy értelmét és bizonyosságait vesztett világban.

12. Valójában csak az foglalkoztat, mit lehetne átmenteni az esztétikai autonómiának nevezett rövid fejezetből – amely még a főmumus Kantnál sem volt totálisan autonóm – a posztmodern utánra.

13. De az is lehet, csak hinni akarok abban, hogy léteznek még csodák.

14. Mert azért az a csoda tárgykörébe tartozik, hogy létezik valami olyan – pl. a szépség –, amit nem fognak körbe a személyes érdekek, a társadalmi, történeti és politikai determinációk, vagy amit nem akar kamatoztatni az instrumentális ész; szóval, hogy rövidre zárjam: a legmegmagyarázhatatlanabb csoda – maga a szabadság.

15. Ezek az átaludt napok mutatják meg legjobban az idő ambivalenciáját: hogy egyszerre tűnik végtelennek és ijesztően végesnek – három-négy óránként felébredünk és csodálkozunk, hogy még mindig tart a nap; közben meg beletörődő rémülettel vesszük tudomásul, hogy életünknek ez a napja is egyre közelebb kerül az éjfél szakadékhöz, hogy aztán örökre átbillenjen a múlt feneketlen feketeségébe.

16. Márainál olvasom a haldokló Kosztolányi egyik utolsó mondatát: „Vigyázzatok a magyar irodalomra.”

17. Az a jó a szülőknél, hogy a lehető legfeltűnőbbben mutatják meg azokat a jellemhibáinkat, amikről így még időben lenevelhetjük magunk.

18. Mennyire gyerekek vagyunk még.

19. Nagyon szórakoztató megfigyelni a tapintható kontrasztot írók és olvasók (?) között az olyan irodalmi helyeken, mint pl. a Kisprésház: az olvasók kivasalt garbóban forrócsokizva olvasnak és/vagy beszélgetnek – szervezett olvasóköri keretében (!!!) – szolid hangon, látható kíváncsisággal egymás véleménye iránt, míg 8 után megérkeznek a már, vagy hamarosan csatakrézzé váló fiatalírók – és elszabadul a pokol.

20. Nyilvánvaló, hogy a Szerző – és ahogy Barthes fogalmaz: „hiposztázisainak” (társadalom, történelem, psziché stb.) – halála Isten halálának újrájátszott morali-tásdrámája; a kérdés csak az, hogyan lehetne visszanyerni a Szerzőt úgy, hogy közben ne restauráljunk (legalábbis kizárólagos érvénnyel) valamiféle hermeneutikai monoteizmust.

21. Merthogy közben meg jó lenne visszanyerni az irodalmat az igazság terepének; de nem olyan „igazságoknak”, amiket mi hozunk létre, nem projekcióknak, de nem is „tényeknek”; hanem olyanoknak, amiket „megtalálni” lehet, amik akkor is igazak maradnak, mikor mi már nem leszünk, s ennek ellenére egy-két kiténtetett, bensőséges pillanatban rájuk ismerhetünk.

22. Az igazságok már csak azért is jók, mert megoszthatók; és rájöhethetünk, hogy minden híresztelés ellenére nincsenek világok: csak egy világ van – amiben nem muszáj, hogy örökké egyedül legyünk.

23. Néha azt érzem, hogy egymás börtönőrei vagyunk; máskor meg, hogy az egyetlen kiút.

24. Az ilyen ellentétek a végtelenségig generálhatók – és ezt nem ön- és/vagy nyelvkritikailag mondom; inkább panaszként.

25. Néha úgy érzem, hogy azok a kakaóillatú, átmatinézett, végtelennek tetsző vasárnap délelőttök tartanak életben a mai napig.

26. „[...] száz férfi közül, aki a világban tévelyeg, kilencvenkilencet nők mentenek meg, egyet pedig közvetlen isteni kegyelem.” (Soren Kierkegaard: Vagy-vagy)

27. Ünnepe, ima, csoda – három szép magyar szó, ami most hirtelen eszembe jut; és amik nem „nyelvileg” azok.

28. Az öngyilkosság gondolata sosem vonzott; a legmélyebb pillanataimban is volt bennem valami kiírthatatlan életigenlés, ami nem is a saját különlegességemről szól, hanem valami annál lényegibbről árulkodik: arról, hogy a szomorúság valahol mélyen az örömmel (a tragikum a komikummal stb.) rokon; pusztán attól, hogy érzések, szenvedélyek vagy ha úgy tetszik, pátoszok, amik valamire irányulnak, így itt tartanak; ezért, hogy a fájdalom az étellel, és nem a halállal rokon – azzal csak az üresség az; és bár volt bennem rengetegszer fájdalom, üresség soha.

29. Nem tudom, másnak is szokott-e olyan érzése lenni, hogy az egész élete valamilyen egyszer elkövetett, végzetes hiba következménye, valami apró, de később jelentőséget nyerő kisiklásé, amiről fogalma sincs, mikor és hol történt, de hogy megtörtént, egészen biztos, mert, hiába mond ennek ellent a józan ész, mintha sejlene valami halvány érzet arról, hogy valamikor még rendben voltak a dolgok; egyébként utólag azt hiszem, részben azért is választottam az irodalmat, „emberi fajtánk csodálatos naplóit”, hogy rájöjjek, mi, mikor és hol ment itt tönkre véglegesen; mert az biztos, hogy valami örökre elveszett innen – és az is biztos, hogy nincs visszaút.

30. „Utunk irányát magunkban hordjuk, és magunkban égnek az örök, sorsjelző csillagok.” (Szerb Antal: Utas és holdvilág)

Nagy Koppány Zsolt

Decemberi egymondatok

December 1.

Fiam november végi születésnapjának utórezgései, nagy lendülettel Forza Horizonozunk az Xboxon (így mondja: forzahorájzőőő, meg kell zabálni), majd elmegyek futni, de annyira unom és utálok, mint még soha, közben a Hasnyálmirigynaplót hallgatom (egyedül a teremben, a város összes termében, sőt talán az egész városban) Alföldi Róbert előadásában, aggaszt, hogy eltetszikelem a stílt („bazzmeg”), remek.

December 2.

Napok óta fáj a fejem, de ha jobban meggondolom, hetek óta, és ez elég aggasztó, még a végén (heló, posztmodern önreflexió, irodalom életre vonatkoztatása!) ebből a naplóból dokumentálódik ki, hogy valami bajom van, első említése itt lévén történve, mindenesetre nem csoda: klímával fűtünk, mert állítólag olcsóbb, az pedig szárítja a szemet, ráadásul az utóbbi időben, mióta lányom háttérmegvilágító Kindle-jét megkaparintottam, rászoktam az éjszakai olvasásra: most épp a Tiberius és Caligulát olvasom a setétben Josef Tomantól, a Szerencsés flótást Kingsley Amistől és a Nagy árnyakról bizalmasant Tersánszkytól, miközben nappal – úgyszólván – papíralapon Andrew Sachs (alias Manuel a Fawlty Towersból) önéletrajzát I Know Nothing címmel – évekig vadásztam rá, végül egy angol könyvtár leselejtezése során szabadult fel egyetlen példány, elég szomorú a kölcsönzéstörténeti címkéje, mindösszesen öten vették ki, mielőtt én megvásároltam az Amazonon, így (világ szégyene!) szinte hibátlan példány –, egy kellemes, na jó, kellemetlen lektúrt (Mark Greaney: Célpont, ez A szürke ember folytatása, írok róla), meg Adam Kay ugyancsak szellemes orvostudománytörténeti könyvét kamaszoknak (Testünk régen és most – szintén írokrólaság miatt –, ez a könyv is folytatás, a Testünk kívül-belül című köteté)... egyáltalán nem csoda hát, hogy fáj a fejem, és akkor a világban zajló dolgokat nem is említettem; persze az is lehet, hogy egyszerűen és keresetlenül covidos vagyok, bár az eléggé kiment divatból, na de mit tegyen egy magamfajta boomer.

December 3.

Összeszámoltam, hány helyre és hány embernek és cégnek és közönségnek dolgozom (összesen tizenöt – és ez csak a munka, hol van még az írás!) (ja, plusz ott vannak a csak egyszeri, alkalmi melók), ami minden egyes esetben szinte teljes mentális átállást, vágányváltást igényel, más személyes és professzionális attitűdöt, a „megrendelő” igényeihez való csikorgó vagy olajozott alkalmazkodást, stílben, megjelenésben, témában és tudásban, brrr... és elborzadtam – de aztán hamar megnyugodtam, mert ahogy a dolgok állnak, nemsokára mind az összes megszűnik a faszba.

December 4.

Vasárnap van, pihenek (nem), és azon gondolkodom, milyen megejtő és kockázatos ez a naplóírás, hogy tudhat csodálkozni majd az olvasó, amiért kihagytam mondjuk a szerelem vagy a filozófiai művek olvasásának taglalását, milyen torznak és satnyának tűnhet a szemében az életem, de meg kell mondanom (még ha csak a vasárnap hatására is), hogy én elég jól megvagyok itt, életem keretei között, és abban a szellemi koordinátarendszerben, amiben mozgok, a könyvtáram is pompás, válogatott gyűjtemény, sok különlegességgel, minden példány legalább kétszer olvasva, amelyik nem, az megy a selejtbe, ez azért jutott fájdalmasan eszembe, mert feleségem ragaszkodott, hogy leszedjük, portalanítsuk és visszapakoljuk a többezer könyvemet, és ilyenkor mindig filozofikus hangulatba ringok bele, el is ment vele a vasárnap, plusz a porszívó kefék végével a könyvborítók visszahajló fülét egészen picit mindig meggyúri, ami szörnyűség, lássuk be, de persze szeretem, tessék, lett szerelem is a végére.

December 5.

Elkezdtem egy újabb munkát (sweet little sixteen) (-th), a szokásos szorongás, megfélelek-e, elég jó vagyok-e, meg az összes ilyen hülyeség, „mitulá báti hotta”, bár a gyerekek lassan kételkednek a Mikulás és az Angyal/Jézuska létezésében, egyre inkább arra gyanakodnak, hogy mi vagyunk azok, nyilván a feleségem az angyal, én meg – ízléses pocakkal keretezve – a Mikulás, hát, van benne némi igazság, különösen a paccok pocakban, de végül lement az ajizás anélkül, hogy rájöttek volna, mink vónánk azok biz’.

December 6.

Ma reggel elvittem a gyerekeket iskolába, aztán megpróbáltam tankolni; mire ez a szöveg megjelenik, erről sok mindent írnak-írtak, és (talán) a helyzet is megoldódik, de amit ma tapasztaltam, az még hajdanában Romániában sem volt, pedig ott néha még az étolajat is beleöntötték a traktor tankjába (hogy is írj Simó Márton A boldogabb ember című regényében? „Biodízelt! [...] Palacsintaszag húzódott hosszan a falun, amikor ezek megindultak...”), vagy egyik nap csak a páros, másik nap meg a páratlan végű rendszámmal ellátott autók közlekedhettek – ma megfigyelhettem, milyen villámgyorsan foszlik le a kultúra felebarátainkról, és lesznek képesek egy korty benzinért nagyjából szinte mindenre... goromba, rosszkedvű emberek gorombán, rosszkedvűen araszoltak, néha lökdösődtek kiszállván, felsejlett, nem is sejlett, felsajgott, mi lesz itt, ha begyűrűzik a háború, és felebarátainkkal együtt menekülni kényszerülünk... mi lesz, mi lesz, semmi jó nem lesz, mindent láttunk, megtanultunk, és nem felejtettünk el semmit, megisszuk a levét rendesen, és persze tankolni nem sikerült, semmilyen benzint nem kaptam, még százötven kilométernyi van az autóban, aztán meglátjuk, mi lesz.

December 7.

Olyan fülest kaptunk, akkora saller csattant, hogy leesett és messzire röpült az ársapka.

December 8.

Lányom többnyire szinkronizál, de ma forgatásra megy (család témájú kisfilmben szerepel), összekészíti a bőrdíjét, listát ír a tennivalókról, majd sorban kipipálja őket, nemsokára jön érte a Mercedes-kisbusz, viszik-hozzák, tisztelettel bánnak vele, és annyit fizetnek, amennyit én szinte egyik melómmal sem keresek, no de legalább kiszámlázhatom neki, az is valami, mikor nőtt így meg, titokzatos, csodálatos nő, a maga világában, a saját életét éli (noha nem mindig értem pontosan, mit akar ez a mondat jelenteni, vele kapcsolatban tökéletesen értem mégis!), az én nagylányom, elvégre már tizenkét éves.

December 9.

Ma írtam egy verset, kurvajó érzés, gyakrabban kéne kőőőteni, 26-án jelenik meg, ha lsten megsegít, belinkelem ide is.

December 10.

Fiam kosárlabda-mérkőzésén veszek részt, magam is meglepődöm, mennyire ügyes, ő dobja a legtöbbet mindkét meccsen, ezt párás szemmel veszem tudomásul, hiszen én elég kétbalkezes vagyok labdajátékokban, mindig csak megaláztatás ért, igaz, ez őt sem kerüli el, hiszen ott van a szokásos hülyeszülő-drukker, végig vonyítva ordít utasításokat a pálya széléről a saját kölykének, aki nyilván rá se bagózik, de ez nem akadályozza meg apukát, hogy a másfél méteres objektívvel felszerelt fényképezőgépét lóbálva időről időre – az edző és a bírók megrökönyödésére – berohanjon a pályára üvöltve magyarázni a fiának, mit hogy kell csinálni, meg is mutatná, de a pocakja akadályozza, no és ez az apuka kinézi a fiamat, látja, hogy ő a legjobb, és végig hangosan üvölti, hogy a kicsit fogjad, a kicsit fogjad, ő a legveszélyesebb! – aggódva nézem a fiamat, vajon szerez-e lelki sérüléseket ettől a kicsizéstől, de elegánsan és nagyvonalúan mosolyog, hátha neki könnyebb lesz az élet, gondolom, aztán megszerzi a labdát, és dob egy újabb kosarat, elégedetten várom, hogy apukartárs agyvérzést kapjon dühében.

December 11.

Az jut eszembe, miként lehetne egyáltalán/bárha emlékeiben felidézni Cioran aforizmatömorségű, telitalálatoktól hemzsegő naplómondatait, de mivel nem jutok semmire, elszórakozom kicsit azon, hogy itt, a kies Pannóniában a művelt nép Szioránként, sőt Szjoránként ejti a mester nevét, én viszont még románosan csak Csoránnak mondom, ez kapcsolatban áll a csorba levesmegnevezéssel (persze, nem), na tessék, mi lett ebből a magasröptből is, pedig elég jól indult.

December 12.

Viola Szandra meghívására, Pindroch Csaba közreműködésével, Vöröskéry Dóra kitűnő társaságában felléptem Szentesen, egy remekül sikerült irodalmi esten, alighanem az utolsón ebben az évben, pedig nagyon szeretek fellépni, különösen ha nevet és tapsol a közönség; nincs mit szépíteni és álszerénykedni sem, mind jók voltunk, és még az út is könnyedén telt, jóllehet tojáson lépkedve vezettem, hogy ne fogyjon olyan gyorsan az üzemanyaglél: az eladott könyvekből persze kijött a cucc, a honor már csak ráadás, kis kortársíró magyar öröm, itt is köszönöm a poszibilitét.

December 13.

Visszatértem a Lurdyban található edzőteremben, hajdani kínzatásaim helyszínnyére, merséjére és páljára, és hát nem gondoltam, hogy ennyire hiányzott, tessék, tiszta

Stockholm-szindróma ez kínzókamrával, súlyzócsörgéssel, mindenesetre egyből annyit tudtam futni, mint régen, igaz, nem is reggeliztem előtte, szinte elröpültem, csak úgy szaladt utánam a pocak, de utol bizony nem ért, rég voltam ennyire energikus, mondjuk a végén majdnem elaludtam a szaunában, rusnya halál lett volna megfőni a város közepén (jó na, peremén) december idusa előtt két nappal, kemény mínuszokban.

December 14.

Súlyos lelki gondok, viták, tettek, vonalak meghúzása és territóriumok kijelölése, döntések, melyeknek viselni kell és fogom a következményét akár egy életen át, és mégis, és mégis... mindenesetre ahogy vénülök, egyre több a kérdőjel, és mind kevesebb a felkiáltó.

December 15.

Írtam egy novellát egy öngyilkos merénylőről, akinek az a feladata, hogy egy gyér világítású, néptelen, kurvára lehangoló plázában robbantsa fel magát (meg is nevezhetném, melyikről mintáztam, de nyilván beperelnének, mert égőkre nem, de ügyvédre bezzeg fussa!), szerintem elég patent lett, csak még túl közeli, hagyom pihenni, aztán nekimegyek a stíluszikével szerkesztőileg, s széjjelvágom, mint a pinty.

December 16.

Ma előadást tartok, online, nem szeretem az ilyet, mármint az online-t, úgyhogy inkább közepes habzású műhelymunka lesz belőle, ráadásul péntek délután, ki a fene figyelne amúgy, nyilván én sem, közben fiam szeme miatt aggódom, elesett edzésen és megütötte, egy hajszálon múlt, most minden színben pompázik egyszerre és sorban, mindig mondtam magamnak vizsgatásképpen én, a labdajátékokban kivételesen ügyetlen, hogy minden labdajáték veszélyes sport, kivéve tán a pingpong, de labdajáték az egyáltalán?, csak épp semmi gond ne legyen, Istenem.

December 17.

Ma elkezdtem nézni a Your Honor a csodálatos Bryan Cranston (Breaking Bad) alakításában, ne kérdezze senki, honnan van, mert egy hete még ott sem volt, csak olyan amerikai stream-oldalakon volt elérhető, amelyek itt Magyarországon el sem indulnak, persze, én se ma szálltam le a falvédőről, úgyhogy VPN-nel átlőttem az IP-címemet Amerikába, és már működött is volna a dolog, de végül berezeltem,

hogy a bankkártyám lebuktat, mert ezeknél még a trial-hét alatt is adatot kell szolgáltatni bankkártyailag, lényeg, hogy megvan, és én nézem, benyomások még nem ülepedtenek, de amint, én nyomban... share-elem.

December 18.

Vasárnap van, ilyenkor megyek be az irodába hajnalban, egyrészt megcsinálni mindazt a melót, ami hétvégére jut, de otthon (hál' Istennek) nem tudok és nem is akarok vele foglalkozni, másrészt bepótolni mindazt, ami a könnyelmű szombat alatt felgyülemlett: már külön rituáléja van az egésznek: a hideg hajnalban kilopódzás, hogy ne ébresszek fel senkit, száguldás a még sötét, lassan ébredező városban, kihalt utcák, sehol senki, utálok az embereket, ez tehát jó; a mekis kaja, de hát valamit reggelizni kell, szóval az nem jó, de a rituáléhoz tartozik, tehát mégiscsak jó; cuccok felegyensúlyozása az ircsibe, aztán a puha és sötét csöndben lámpakatt, gépfelnyíl, erős kávé, és kezdődhet az írás – nincs ehhez fogható öröm, vagy csak kevés, az életben; késő délután értem haza, iszonyú fáradtan, megölt ez a nap is, ettem valamit, és bár gyűlölök nem alvásidőben lefeküdni, ledőltem picit – nem aludtam el, csak valami szenderegésféle volt ez, félálom, miközben hallottam a nappaliban a családod, estebédetek, semmiségekről beszélgettek, nyugalom és jó hangulat honolt, nem is jó, csak olyan élhető, és akkor meghökkentően nagy béke pilinkélt rám, kiengedett csomó görcsöm, és egyszerre csak tudtam, hogy így szeretnék majd meghalni is, ha lehet, ebben a békés hangulatban, miközben kinn beszélgetnek, aztán továbbbszöttem a gondolatot: a virrasztáson a Dance of the Clouds szóljon az Origentől de csak egyetlenegyszer, és legyen közben fényképekből álló vetítés életem boldog pillanataiból, aztán elengedem mindenki tartozását, felejtse el arcom romló (hamvas, elhamvadt) földi mását (kicsit giccses lesz, persze, de akkor már nem fogom szégyellni) – és ne feledjük, nyertek az argentinok, Messi isten lett, hát igen, a kicsit fogjad, a kicsit fogjad, ő a legveszélyesebb!

December 19.

Csomagolás haza – itthonról haza: az ünnepeket évek óta Erdélyben töltjük, a családdal, hosszú az út, sokáig leszünk távol, látátémikántaré, sok a cucc, az angyal is odajön, még több, visszük a sok mindent, de legfőképpen magunkat, túl gyakran megalázott és megszorított enmagunkat egy kicsit megpihenni a pihepuha, meleg, óvó és feltöltő szülői, nagyszülői fészekbe.

December 20.

A román–magyar... nem, nem... magyar–oláh... á, ez sem... magyar–székely, igen!, valami ilyesmi, szóval a magyar–székely határon kilométeres, kígyózó sorok, és én oláh vendégmunkásnak érzem, ó, Ádám magam ismét, köszi, boldog Ausztria, hogy megfúrtad a Schengent, hát tudod, mit?, te csak házasodj, bazmeg!

December 21.

Itthon minden másként és máshol van, de nem csak a helyek, hanem a rutinok és kézbenlevőségek is másfelé esnek: hol töltssem a telefont, mikor csináljam meg a napi melót, satöbbi – ha ehhez hozzáveszem, hogy egyre jobban megvisel vezetni (micsoda hülye szó!) a távot, máris megkapom eredményül, micsoda rigolyás vénember lettem – és itthon ez is jobban meglátszik, szeretteim szeme tükrében.

December 22.

Nincs hó, és ez itthon még inkább feltűnik, mint otthon: az erdélyi ember karácsony táján hó nélkül – szárnyaszegett hóangyaltalanság.

December 23.

Bár hónapok óta nem ittam semmit, az elmúlt két napban, vendégségben mindent felhörpöltem, amit tölöttek, rossz szokásom amúgy, hogy szégyellek nemet mondani, de igencsak kellemes élmény volt, soha nem szerettem a rablóból lett pandúrokat, sem a leszokott dohányosokat, akik ájuldoznak, ha cigarettázik valaki a négyszáz méteres környezetükben, sem a kiugrott alkeszeket, akik elájulnak, ha ránéznek egy pohár (finom!) borra, szóval bár nem iszom, nem cigizek, tőlem nyugodtan csinálhatja mindenki, s egy slukk vagy egy pohár is elcsúszik, ott egye meg a fene, különben mi marad.

December 24.

Mennyből az Angyal.

December 25.

Karácsony másnapján a város meghal egy kicsit, ahogy Zorán dűnnyögte volt.

December 26.

Hát íme, itt a vers, amelyiket még 9-én írtam Pesten. (<https://helyorseg.ma/rovat/vers/nagy-koppany-zsolt-ha-lo-nincs>)

December 27.

Délelőtt találkozom Bálint Tamással és Kudelász Nóbellal, szigorú kávék mellett megvitatjuk az irodalmi élet dolgait, aztán anyu isteni ebédje, később apuval hatvanhatozunk, de sajnos sógoromat is, engem is ugyanvalózt legyőz mesés rutinjával, számos alkalommal, közben többször gyönyörködve újraolvasom a versem (persze, itt-ott már javítanám...), hiába, hiú költő lett belőlem, mindenesetre hív még a próza is, Csehov novelláit olvasom Morcsányi Géza válogatásában és fordításában (A szerelemről és már történetek), mindig megnyugtat ez a tökéletes prózanyelv, még ha a történetek rendre fel is dúlnak.

December 28.

Így az év vége felé végignézek magamon: hiába a futás, biza – különösen a finom itthoni konyha folytán – ott a pocak, a toka, a kopaszodás; nincs más választásom, mint erős akarattal és nagy, gondos odafigyeléssel megszeretnem őket, mert azt tapasztaltam eddig, hogy minden, amit megszerettem: odalett.

December 29.

Apuval gyalogtúrázunk egyet a hegyekbe, ej, de szép itt nálatok, Erdélyben, persze, nem, amikor indulunk, még fagyott a föld, de lassan felenged, és végül sárban taposva érkezünk, mégis megtisztító; visszanezünk a szmogban fuldokló városra, megbeszéljük a dolgokat, megcsodáljuk a terepfutók állhatatosságát, pálinkát iszunk, majd bort, kell az erő, szép, rendes, nagy területet bejáró erdőlés, de a hó, az nagyon hiányzik.

December 30.

Néha játszunk online az Eurojackpoton, ott olyan aberrált nyeremények vannak, miszerint 8,4 milliárd forint (!), és mindig arra jutok, hogy igazán zavarba jönnek ennyi pénztől, ha megnyernénk, és bár nem vagyok egy mafla Esti Kornél, azért nemigen tudnék mit kezdeni vele, de aztán félóra múlva elhelyezgetem fejben mindenhova ügyesen, jó volna úgy elrúgni ezt az évet, hogy elvisszük a nyolcmilliárdot, ígérem, szólok, ha megtörtént, ja, nem, de csak azért nem, mert mire kiderül, már épp nem én írom ezt a naplót.

December 31.

Kicsikét jobb és boldogb újévet kívánok: és köszönöm az olvasást.

Dimény H. Árpád

kislányomnak 2028-ba

még ma sem tudod, és akkor sem
fogsz ráébredni, hogy talán az egyetlen,
aki több száz kilométer távolságból is
megérzi, ha szomorú vagy, és
már hív is telefonon, az én vagyok,
mint ahogy most is, amikor 15 évesen,
az első komoly szerelmi csalódás után,
semmit se tudva, de már mégis mindent,
és anélkül, hogy kérdeznék bármit,
veszem a slusszkulcsot, autóba ülünk,
irány a kilátó, ahová telente jártunk,
mert édesanyád nem tud, de imád sízni,
és te nem kérdezed, hogy hová és miért,
de furcsán nézel, hiszen nyár közepén
ritkán megy az ember a felvonókhoz,
ilyenkor nem is működik, mert nincs szezon,
de ismerem a gondnokot, egy ötvenesért
megéri neki a fáradságot, szívesen beindítja,
és már röppenhetünk is fel, a csendbe,
a magas füvek fölé, a naphoz közelítve,
és bár már 15 vagy, még mindig túl fiatal,
hogy kimondd, micsoda szépség fölött
lógatjuk a lábunk, és a fekete szemceruza
ijesztően felnőttessé tesz, de ugyanúgy forogtad
a szemed, mint amikor hosszasan magyaráztuk,
miért nem örültünk, hogy későn jöttél haza,
és még mindig nem akarsz majd hinni
a szemednek, még azért sem akarod kimondani,
és talán a fejed is rázod, összeszorított ajkakkal,

dacosan, hogy mindez mit sem ér, de akkor majd
hirtelen érezni fogod, hogy én tudom,
és hogy nem kell mondanod semmit,
elég csak látnod a dús burjánzását a fáknak,
ahogy az ég felé törnek, ahogy az erdő fölött
a nap megvilágítja a felhőket, fényes fehér fodrukat,
és a madarakat, amiket irigyelhetnél, nem a repülést,
hanem a begyükben azt az apró szívet,
és nem azért, mert kevesebb fájdalom,
hanem mert hatalmas szabadság férhet el benne

a szerelmi csalódásról

fiainnak

mindig nevezetes nap marad,
amikor a város első bizományijába
meghozták a rágógumi-automatát:

Thomas Adams Gum Company

odajártam naponta, mint valami
szentélyhez, nézegettem, néha
végigsimítottam az oldalán,
vöröslött, szinte lángolt,
mint egy oldtimernek,
olyan volt a lakkozása, az íve,
odahordtam az összes zsebpénzem,
végigkóstoltam mindenféle golyót,
észre sem véve, hogy csak a színük más,
ugyanaz az ízük

amikor nem volt pénzem,
órák hosszat váraкоztam a gép szájánál,

kétségbeesetten csavargattam a hideg fémkarját,
mint egy széftörő, fülem helyett
a szememmel tapadtam rá,
figyelve minden kattanársra

és megtörtént a csodával határos,
a gép beadta a derekát, én pedig már-már
a számban éreztem az émelyítő színes
golyót, ami végtelen lassan gördült a csövön

de nem voltam elég ügyes
vagy talán nem hittem eléggé,
hogy ez a valóság, csak néztem,
és néztem, ahogy végiggurul,
míg egy másik srác, gyorsabb, ügyesebb,
lecsap rá, veréb a védtelen bogárra

ilyenkor már nem tiltakozhatsz,
nyilván sírnod sem szabad,
még akkor sem, amikor a győztes
diadalittasan befalja, és téged bámulva
ráérősen elharapja a gumiszerű, de még
omlósnak tűnő ízbombát,
hiszen végül úgy is
íztelen műanyagká válik

látványosan rágja és rágja,
időnként csettint a nyelvével

Szolcsányi Ákos

2023/2

Az én drága kenőcsim jók a kicsípett bőrdre. Azért nem, sem szeretnek engem a leányok, mert nálad nem lehetnek fontosabbak, és nem tudom, ezt hogy mondjam meg nekik. Ne vonj engemet te utánad, hadd fuss, amilyen gyorsan csak tudsz! Középkorú vagyok, de szép, Berlin leányi, mint fáradt motorolajon a szivárvány és szétrúgott palánk közeiben a fény. A magam szőlőjét őrizem, mert te eszed meg szemeit, ha meg tudom őrizni azokat. Olyan vagy, én lányom a leányok között, mint teszt sor válaszai között az én pontszámom, mint fák és levelek között a termő mag és az élénk gyümölcs, mint megkevert poharak alatt a piros. A mi mennyezetünk fehér.

Arcomba köhögsz és orromba dugod az ujjad, erősíts engem nyugodalmassal éjszakával, mert betegek vagyok betegségednek. Ímé, itt a tél, esik az eső, virágok sehol sem láttatnak a földön, és sötétben zeng a vekker, a sötét áll a mi falunkon túl, néz az ablakon keresztül, tekintget a függöny görbe fedezéke mögül, énekeljünk, épp mert nincs itt az ideje, énekeljünk, hogy elérkezzen, énekeljünk, ha majd elérkezett.

Az én házamban éjjeleken felriadok és nem tudom, hol vagy, és míg el nem rendezem, nem jut eszembe, hogy azt sem tudom, én hol vagyok. Hogy nem vagy velem, immár felkelek és eljárom a várost, a tereket és az utcákat, keresem azt, akit szeret az én maradék lelkem, keresem őt és nem találok.

Ímé, szép vagy én lányom, a te szemeid lézerek és a te kezedből mindent vágó sugár kél. A te lépted dínólépés, a te harapásod zombivá tesz, amikor vállamat nyomod, igazából repülsz. Ha te nyéritesz, egyszarvú vagy, ha te cibálsz melegítőm madzagját, gyíte lóvá leszek. Ha te nevensz rajtam, vicces vagyok, ha a te vesztredre tör hatvan erős férfi, hatvan erős férfival bírok el. Meggyógyítottad az én szívemet, én húgom, lányom. Ha a te fejed lázas, varázslóként veszem át magamra, menjen fel egy fokot az enyém, ha a tied akárcsak egy felet esik; mégis minek nézem őt, részeg vagyok tán, korhol táblázatai, görbéi között az Úr, míg a lázmérő hegyéről öblítem a niveát.

Elmész én lányom a te anyáddal és itt hagyod nekem a világot. Csokit nyerek belőle és csipszet, illatos kólát és mint Brandenburg disznai, zabálom őket, míg véres és szomorú és unalmas filmet nézek. Kiadott és eljövendő könyveket olvasok, amit nyomda nyomott, kéziratkorába képzelem vissza, ami csak a képernyőn világít, strandoló ifjak kezébe szárítom. Nőkkel beszélek s férfiakkal, mindarról, amiről veled nem lehet, a nyelveken, amiket még nem értesz, borokat iszunk, melyek sűrűek, mint a lefolyótisztító, és ugyanolyan csalókán is töltik ki hiányainkat. Takarítok, hogy mikor visszajössz énhozzám, tiszta legyen a kő, klórszagú a kád.

A mi szavaink hasonlók a juhok nyájához, melyek mind kettősöket ellenek, és meddő azok között nincsen. A mi vicceink kétnyelvűek, az egyiken fűrógépeket, a másikon elrontott életeket magyaráznak, színvonalból fel vagyunk mentve, legnagyobb hidegünk egy használt kád vízé amazokéhoz képest. Összeveszéseink előtt összenézünk, ezt akarjuk-e, és csak akkor vágunk bele, ha igen.

Könyveket hozok neked, lányom, és barátaid előtt hallgatok el, mert számos és érdekes az én tudományom, holott az én némettudásom ciki. A te számodra Latinovits Zoltán, Hobó és József Attila egy műkedvelő hímszőegylet arányuk tévesztett balfaszait jelentsék, és a te apád nem győz majd sírni örömeben, ha fényűzésük közepette is gatyaszagúan piti hazugságok helyett saját életedbe nőhetsz bele, lassan, mint emberhez illik. Ha ki csodagyereknek nevelne vagy tartana, küldetést szegezne eléd vagy felelősséget rakna vállaidra, térítse el őt házunktól az Úr, bel-berlini technoklubokban és anarchoszindikalista lakóközösségekben bolyongjon, míg meg nem unja és haza nem megy, ahol eljöveteleknek van hitele és hamis prófétáknak szobra.

Tégy engem mintegy pecsétet a te szívedre, mintegy pecsétet a te karodra; mert erős a szeretet, mint a halál. Törjek le én mintegy pecsét, ha téged gyötörnének, legyek a kőfal, ki békességet nyer, ha lerontják is. De a leginkább ne gyötörjenek téged és ne rontsanak le engem.

Miklya Zsolt

Löszmélyből

Ha löszmélyúton vándorolsz,
Simontornyáig el tudsz menni.
A löszfalba vájt pincebolt
hány hordó sóhajt el tud tenni.
Gyökérág hajlik, partot ér
a gyéren csorgó vízmosásban.
Rigónép szólít. Tündekép
az oszló, múló korhadásban.
De felvezet a tündeút
halmok hátán a dombtetőre.
Körül nézel, és láthatod,
amit nem láthattál előre.
Hogy mennyi sóhajt halmozol,
nem is sejti, ki lenni óhajt.
Csak azt tudod, hogy változol.
És lapozol egy újabb oldalt.

Lélekajtó

Ha tornácúton ögyelegs,
az utcafrontra úgy tudsz menni,
mint deszkák közé tévedő
riadt vadállat, suta, őzbak.
A homlokzat felől a kép
egy keskeny ajtó, ólomablak,
min átjut éppen annyi fény,
hogy színesítse fent a képet.
Löszmélyút tudja csak a színt,

napfény vörösét visszaverni,
löszmélyút lesz csak fénytükör
napáldozatkor, néhány percre.
Csak néhány perc a röpke út
a tornácúton ógyelegve,
de nézd csak, fentről mennyi szín
és mennyi néma hang patakzik.
Löszmélyút torkán összegyűl,
a tornác végén megmosakszik,
és úgy lép át a néma test
a lélekajtón, mint egy álom.
Aligha kérdés, melyik út,
küszöb előtti vagy mögötti,
az ablak melyik oldalán
színesül át egy pillanatra.

Szabó Benedek

Türkmenisztán

A kávézó szemközti asztalához két úr ült le, egy-egy csésze mentaszagú teával. Én is teázom. Olyat választottam, amiről azt írta az itallap, hogy illatában a marokkói tevekaravánok hangulata van, meg az ízében is, ezt nem írta, csak én gondoltam hozzá, egyébként sem tudom, milyen hangulata van egy tevekaravánnak, felőlem akár ilyen is lehet.

Az előttem ülő két úr egyikének olyan ősz pofaszakállja volt, amelyet rendszeren amerikai motorosok, vagy nyolcvanas évekbeli pornósztárszínészek viselnek, a másik kapucnit húzott a fejére, így belőle csak egy jellegtelen orr lógott előre, és ennyi nem volt elég ahhoz, hogy bármit is gondolhassak.

A szakállas az itallapot olvasgatta, közben végig beszélt valamit a lógó orrhoz. Az mormolva válaszolgatott, ahogy csak egy orr beszélhet, de elég hangosan ahhoz, hogy ne tudjak tőle másra figyelni. Gondoltam, hogy ha már így alakult, akkor legalább megpróbálom megfejteni, milyen nyelven beszélgetnek, egyébként is kedvelem az ilyen értelmetlenségeket. Bár nem beszélek idegen nyelveken – angolul valamit megértek, oroszul éppen csak kapizsgálok –, de a nyelvek zenéjére hamar ráérek. Sok nyelvet pusztán a hangzása alapján fel lehet ismerni, még azokat is, amelyek nagyon hasonlítanak. A legtöbb ember fülének – akiknek ez édesmindegy – az orosz és az ukrán nyelv hangzásra nagyon hasonló, így gyakran össze is keverik a két nyelvet, talán mert különbséget sem látnak, vagy mert nekik a kettő „ugyanaz”.

Az a nyelv, amit a szomszéd asztalnál beszélnek, se nem orosz, se nem ukrán, nem is grúz, viszont szlávos a ritmusa, elég keleties a hangzása, de nem annyira, hogy koreai vagy japán lehessen. Ez a nyelv még a kapucnis mormogásával együtt is pattogósabb és ritmusosabb, ez pedig bizonyos iszlám területek nyelvi jellegzetessége. Valószínű tehát, hogy valamilyen isztán nyelve ez, talán Türkmenisztáné, ahol türkménül beszélnek. Egyszer hallottam türkmén beszédet, amikor apám karácsonyra laptévét vett a családnak, olyat, ami internetkapcsolaton keresztül bármilyen csatornát be tud hozni. A beüzemelés estéjén, a luccfenyő alatt először egy türkmén híradó jött be, a képekből úgy tűnt, hogy halálesetről van szó, fekete lovakat és fekete limuzinokat

mutattak, meg fekete ruhás embereket, akik mikrofon mögé álltak, és türkménül beszéltek. Anyám nem örült a tévének, hogy lehet karácsonykor ilyen adást adni, mondta, de világos, Türkmenisztán muszlim ország, mondta rá apám, de ez mindegy, mert a fekete ruhás akkor is türkménül beszélt, ahogy talán ezek is itt, a másik asztalnál.

A pofaszakállas *caffè, caffè* felkiáltással nehezíti a nyelvmeghatározási törekvéseimet, „ez bármi lehet”, a felszolgáló a gépei mögül előjön, feszült figyelem és magabiztos hadonászás került egymással szembe. Ettől úgysem kerülök közelebb a megfejtéshez, gondoltam magamban, akkor legyen türkmén, megoldani úgysem fogja más helyettem, én meg megelégszem ennyivel. A felszolgáló bólint, mint aki már majdnem perfekt türkmén, vagy ha nem az, akkor is jól érti a vendég kívánságát, visszamegy a pult mögé, majd egy mákos süteménnyel tér vissza. A pofaszakállas elégedetten tömi be, a fehér szőrszálakon úgy ülnek a mákszemek, mint büszke déli gyümölcsök egy bokor kusza ágain, és innentől már nem beszélgetnek, csak krákognak, ahogy a tea lassan felszakítja a hurutot a hörgőikről. Ilyenek ezek a türkmének, gondolhatja bárki, aki a kávézóban ugyanarra a következtetésre jutott honnan jövetelükkel kapcsolatban, mint most én.

Szeifert Natália

Teli szájjal

Matis Ernő fogtechnikus mester lakása és egyben műhelye a Mester utcában volt, és ezt minden valamire való fogorvos tudta a fővárosban. Aki tehette – mert nem állt szerződésben egy nagyobb céggel vagy nem kötelezte a rendelő tulajdonosa másra –, tőle rendelte a fogpótlásokat. Sok patinás és néhány modern fogorvosi rendelőben adták a futároknak a papírdobozkába csomagolt fogsorlenyomatokat azzal a mondattal, hogy a Mesterbe a Mesterhez. Gilda mindössze négy hónapig dolgozott itt, életének egy olyan pontján, amikor a dolgok váratlanul és véletlenül tökéletesen klappoltak. Matis mesternek átmenetileg kiegészítőre volt szüksége, mivel ekkortájt kissé megugrott a megrendelőinek száma, néhány újonnan nyílt magánrendelő miatt. Meg kellett találnia az egyensúlyt az új és régi kuncsaftok kiszolgálása között, de addig is kellett valaki, aki segít az apró munkában, dobozolni, címkézni, szállításokat intézni, és rendben tartani a kartonokat. Gilda éppen akkor mondott fel a kórházban, mivel túl volt az első trimeszteren Linkával. Pavellal megbeszélték, hogy nem dolgozhat tizenkét-huszonegy órát. A hirdetésben az állt, hogy a mester nyárra keres alkalmazottat, végül úgy alakult, hogy szeptember végéig dolgoztak együtt. Jól kijöttek egymással. Gildában megvolt a türelem és a precizitás, ami ehhez a szakmához kell, mondta Matis mester, és nem beszélt fölöslegesen, ami nagy előny. Ezt persze csak a búcsú alkalmával jegyezte meg. Matis Ernő egyetlen dolgról szeretett néha beszélni, vagy inkább csak elmorfondírozni, a fogakról. Gilda nem merete volna megsaccolni, hány éves lehet az öreg, de bőven a nyugdíj fölött járhatott. Azt sem merete soha megkérdezni, hogy a fogak a szájában a sajátjai-e. Illetlennek érezte volna. És sértőnek, ha azok. Sőt, ahogy kezdte kiismerni, arra jutott, hogy talán akkor is meg tudta volna sérteni ezzel a kérdéssel, ha nem a saját fogai. A mester azt hitte volna, azért kérdezi, mert elképzelhetőnek tartja, hogy pótlás. Márpedig Matis Ernő neve nem véletlenül terjedt városszerte, szállt fogorvosgenerációról fogorvosgenerációra, mint a titkos hozzávalók a tradicionális konyhákban. Negyedik emeleti lakása egy szobrászműhely és egy laboratórium keveréke

volt. A valaha konyhaként használt helyiségben zajlott a tulajdonképpeni munka. Keskeny drótállványok között akadt hely egy kávéfőzőnek, de minden más felületet különböző állapotú fogpótlások, komplett fogsorok, színminták, porokat és pasztákat tartalmazó tégelyek foglaltak el. Az ablak előtt terpeszkedő sokfiókos asztalon apró elektromos csiszolók, köszörűk, változatos formájú, vékony fém szerszámok heverték, rendjüket Gilda már egy hét után át tudta tekinteni. Fölöttük körlámpás nagyító ácsingózott, mint egy groteszk, egyszemű vízimadár. Itt készülnek hát a miniatúr világ felmérhetetlenül fontos objektumai. Csodaszép koronák, királynál királyibbak, hidak, amelyek összekötik a stabil partokat. A teljes élet nélkülözhetetlen elemei. Rágni lehet velük és harapni. A rágás mint az emésztés első lépése komoly hatással van az egész emésztőrendszerre. A jól záródó fogazat a teljes arcot meghatározza. És hát, ott van a mosoly. Amely nem foghíjas többé. Kivillantható a fog fehérje (sárgája, szürkéje, kinek milyenje, Gilda elképesztő spektrumát láthatta a színmintán), és más állatoktól eltérően, az embernél ez nem feltétlenül az agresszió jele. Ha a fogsor ép, lehet teli szájjal lehet nevetni és hogy ez milyen fontos, csak azok tudják, akiké volt már hiányos. Gilda abban a furcsa szagban, kicsit égett, kicsit napon felmelegedett műanyagédényre emlékeztető szagban mosolygott, örült, hogy az ő fogai nem indultak romlásnak, pedig mindenki ezzel riogatta, aki csak megtudta, hogy terhes. Mosolygott, hogy szépen növekszik a hasa, benne a gyermek, akiről akkor még nem is tudta, hogy lány, és hogy Linkának fogják nevezni. Láttá maga előtt a következő hónapjait, egyre szélesebben mosolygott, ha arra gondolt, hogy értelmes munkával fogja tölteni, az utolsó trimeszterben pedig otthon pihen és rendezgeti majd a gyerekszobát, várja haza Pavelt a végeérhetetlen üzleti utakról, közben átadja magát a meghitt készülődés együgyűségének. Matis Ernő egy este elgondolkodva méregetett egy fogbeültetéshez készülő pótlást. Fény felé tartotta, aztán a nagyító alá, kicsit elfáradt, mondta, nem sok kedve van befejezni, talán el is halasztja másnap reggelre. – Tudja – mondta Gilda felé fordulva –, a szájhigiéniével van a baj. A fogmosással. Az emberek sajnos nem tudnak fogat mosni. Lehet nekik sok mindent magyarázni róla, de nem tudnak na. Én rájöttem, hogy az a bajuk, hogy a fogsorukra úgy tekintenek... hát, tudja, egyben. Az emberek a fogsorukat tisztítják, az egészséget, azt mondják, fogat mosnak és az egészre gondolnak, nem gondolnak a fogaikra egyenkint. Minden egyes metszőre, kis- és nagyőrlőre külön-külön. Csak sikálnak ész nélkül.

Gilda másfél évvel később pontosan fel tudta idézni Matis mester szavait. A fürdőszobátükör előtt állt, és már vagy tíz perce súrolta a fogsorát. Éjjel azt álmodta, hogy ugyanitt áll, tátott szájjal a tükörbe bámul és egyenként kitördeli a fogait, aztán a mosdókagylóba ejti, tisztán hallja az ép fogak koccanását a kerámián. Most újra és újra gépiesen, megállíthatatlanul csiszatolt. Állkapcsában, vállában, karjában és az ujjában már merevedni kezdtek az izmok, a fehér hab áttetszővé vált a sok nyáltól és vékony vércsíkok keveredtek bele, az egész lefolyt az állán. Napok óta nem aludt. Nem tudná megmondani, hány napja. Linka sírása halványan átszűrődött a súrolás zaján. Ész nélkül, gondolta Gilda, ész nélkül, teli szájjal.

András László

Főb látomása

Akkor majd ég és föld egymás ellen fordul, és megmutatkozik, hogy hová tartozol. Ki a te anyád és nővéreid. Kik azok, akikkel egy asztalnál ülsz, akikkel minden távolságotok ellenére közelebb vagytok egymáshoz, mint azokhoz, akik nem hogy az asztalnál nem ülnek, de az épületbe sem léphetnek be. „Erős vár a mi erős várunk.” De azok, akik eddig az épületbe sem léphettek be, döngetni kezdik a kaput, és végül rátok törnek. Akkor megmutatkozik világosan, hová is tartozol, hol van a helyed, kik az isteneid, kiket sajnálsz. Meglátod akkor, hogy valójában egyvalakit vagy képes sajnálni, önmagad. Minden, amit eddig a sajnálatról hittél, széjjelmállik, elkopik, amit együttérzésnek véltél, füst volt csupán, köd, mely most eloszlik a szemed elől és tisztán látod, hogy te vagy és a tieid, akiket most végre felismeresz, bármilyen messze is ültél tőlük addig az asztalnál, ahol nem kaphatott helyet akárki, ahol most rátok törték az ajtót mindazok, akik nem ti vagytok.

Mert ezt is meglátod majd, ahogyan először önmagad, aztán a tiedet, és végül azokat, akik nem te vagy, akik nem ti vagytok. Mert hasznait szedted a tieid kegyetlenségének, ha te magad nem voltál is kegyetlen. Hasznait szedted a tieid kapzsiságának, ha te magad nem voltál is kapzsi. Hasznait szedted a tieid aljasságának, noha nem tudtad magadat aljásnak. Mert része vagy mindezeknek, miáltal minden gyilkosságnak bűnrészese, ha nem is a te kezéd fogta a gyilkos fegyvert.

Erőszak és együttműködés: igen. Az erősebb együttműködésre kényszeríti a gyengét. És ez tart mindaddig, amíg valaki meg nem veti a lábát, fel nem veti a fejét, ellen nem áll, fel nem lázad. Ha pedig valaki ellenáll és fellázad, megmutatkozik a valódi, a kezdeti és a végső erőszak, ami egy, és nem lesz többé sem könnyörület, sem irgalom, és pedig azért nem lesz, mert eddig sem volt. Mert végtelenül egyszerű mindez, csak rettentően túlbonyolítódott, az erőszaknak és az együttműködésnek újabb és újabb neveket adtak, míg nem az eredeti, a valódi nevek felismerhetetlenné váltak, hiszen mindenki azon munkálkodott, hogy elfedje azokat. Hogy elfedje, ez a kettő is egy. Hogy elfedje a szemed elől mindazt, amit most végre látsz, és a többiek is mind, akik maguk nem fogtak gyilkos fegyvert: hogy mindezidáig bonyolult

műveletekkel takarták el a szemük elől az igazságot, ahogy te is: vér tapad a te kezedhez.

De akkor majd nem mondhatod, hogy a te kezedhez nem tapad vér, mert nem fog már akkor kérdezni senki semmit, mert nem lesz szükség kérdésekre. Mert akik eddig a kést forgatták, látni fogják ezt a vért a te kezeden. Akik rátok török az ajtót, látni fogják a vért a te kezeden. Ahogyan te magad is látni fogod a vért a te kezeden, és meglátod az igazságot, és ettől meg is könnyebbülsz egy pillanatra.

Vitatkoztok majd akkor az asztalnál, ahogyan korábban is szoktatok, te és a tied. Ki hevesen, fel-felpattanva, ingerülten hadonászva, fel-alá járkálva. Ki az asztalra csapva, hangját fölemelve, ki meg lapítva, épp csak egy egy-maga elé mormolt szóval fejezve ki egyetértését vagy éppen rosszallását. De akkor mindegy lesz, hogy egyetértesz vagy rosszallsz, mert akik rátok török az ajtót, mindebből semmit sem vesznek észre, mert őket nem érdekli a vitátok, és nem látnak semmi mást, csak titeket az asztal körül, titeket, akik nem ők. És akkor hiába sikítasz majd föl az életed védelmében, hogy „én nem”, mert dehogynem, mert te is. Te is pont úgy, még akkor is, ha éppen az ajtó betörésének pillanatában tiltakoztál hangosan, vagy épp akkor mondtál ellent suttozva, vagy akár a sarokba húzódtál félre, fejedet csóválva, hogy átgondold, az egészset. De akkor már senki sem fog átgondolni semmit, te sem. És odakintről bejövet csak annyi látszik majd, hogy te is benn vagy, ott vagy az asztal körül, és ha sikítasz majd, hogy „én nem”, azzal nem segítesz magadon, az csak annyit tesz, hogy áruolvá válsz, épp, mielőtt elveszíted az életedet.

Ha pedig valami különös szerencse folytán mégis életben maradnál, mert ezúttal még nem a végső pillanat következik el, hanem mindössze egy ügyetlen próbálkozás, és sikerül visszaverni a támadókat – veszteségek nyilván lesznek, a veszteségek ilyenkor elkerülhetetlenek –, és ha nem a veszteség része leszel, attól fogva áruolvó leszel, míg élsz, számlálva napjaid. Mert nem lesznek akkor egyebek, mint a „mi” és az „ők” és az áruolvók. E három. Ezért mondom, ember, búcsúzz el az életedtől, mert könnyebb elbúcsúzni attól, ami van, mint attól, ami nincsen. Mondom: ez lesz, de mondhatnám, hogy ez *van*, és ez *volt*, mert a jövő a jelenben gyökerezik, a jelennek gyökerei pedig messzire nyúlnak a múltba. Régen ezt sorsnak nevezték, én most megelégszem a sokszor kigúnyolt, és meghurcolt, sokszor el is feledett szóval: valóság.

És felállnak a seregek az Isten ítélőszéke előtt, de azon a széken akkor már rég nem

ül senki. Ez a seregeket nem hozza majd zavarba, mert a seregek természete már csak olyan, hogy éppen azt látják, amit a vezéreik mutatnak nekik. Ez a törvény és a próféták, és a kétszer kettő, és a jövődölések, és a történelem, a titok és a megfejtés és a magyarázat, és a valaha elkövetett hibák összessége. Ez így mind, együtt. Mert megfizettek mindazért, ami nem maradhat fizetség nélkül.

Értelmetlenné válnak akkor a vasútállomások, és már csak a tébolyultak fognak állni a sínek partján a táblák alatt Kelet felé nézve felfoghatatlan várakozással, mert vonat nem lesz többé, és értelmét veszti a semmiből semmibe vezető végképp vonattalanná vált sínpár. Mert ez a mozdony és a szerelvény, és a biztosító berendezések, a sorompók és a szemaforok és az átkelők: ez az egész vasút. Nem lesz többé vonatkozás. És nem száll föl többé senki semmire, mert nem lesznek közlekedési eszközök, mert nem lesz közlekedés sem, mert ezek a fogalmak mind egy olyan világhoz kapcsolódnak, egy olyan valósághoz, ami szintén nem létezik többé, amit úgy neveznek: béke.

De a békét csak azok képesek békének nevezni, akik tudják, hogy mi a háború, mert e kettő sosem létezik egymás nélkül, és aki megfélelkezik az egyikről, az megfélelkezik a másiktól is. De a megfélelkezéshez béke kell, egyszóval, ha háború lesz, akkor nem lesz többé megfélelkezés, mert a háborúról nem lehetséges megfélelkezni. Amikor háború van, megtudod, mi volt a béke. De ez úgyszólván mindegy lesz már neked. Mert felkelnek azok, akiknek nincsen vesztenivalójuk, felkelnek a hozzád hasonlók ellen, akiknek van vesztenivalójuk, noha sosem gondoltak arra, hogy el is veszíthetik azt, mert arról a szóról éppúgy megfélelkeztetek, mint arról a szóról, hogy béke.

Felkelnek hát mindazok, akik kétségbeestek, akiknek mindegy, és azok is, akik erősnek hiszik magukat, és végül felkelnek azok is, akik azt mondják, hogy ők majd megvédik a békét, és amikor elkezdik megvédeni a békét, az a háború.

És ne kérdezd, honnan jön majd elő mindez, hogy hol lakik most, mert tudod a választ: ott lakik a szívetekben, ott várakozik az idők kezdete óta, ott várakozik az idők végére.

Kupihár Rebeka

szomszédaim

nagyvonalúak velem a férfiak,
még nincsen mellem, amikor felköszöntenek nőnapon,
én cserébe felveszem a nevüket,
és nem zárom ki a mutáló fiúkat a kórusból.
az alku egyértelmű és örök,
mégis rémület tör rám,
ha sötétedés után egy sarkon fordulnak be velem.

amíg közelednek, felkészülök.
az önvédelmi koreográfiát
az anyák az első lakáskulcs mellé tanítják.
fejben gyakorlom a mozdulatot,
alulról felfelé, tiszta erőből a hasfalukba vágom
a legszebben fogazott fémdarabot.
elnyomom a remegést,
visszafojtom a lélegzetem,
és a tettelegesség küszöbéig hergelem az indulatot,
a lépéseiket számlálva.

hiába nincs rá szükség,
az öklöm csak akkor válik tenyérré,
ha közlőrl, egyesével szemügyre vettem őket.
a gyér fényben újra emberarcuk lesz.
ilyenkor felszakad bennem valami.
ma sem fognak bántani,
csak egy tömbben élnek velem.
a kulcsokat pedig
ha arra használom, amire valók,
mindannyian hazaérünk.

stigma

a mellbimbóm seb.
itt ütöttek lyukat rajtam,
akiknek nincs nevük, csak szaguk.
nem tudták, ez a lágy udvar
milyen dübörgő poklokat tart a helyükön.

most már késő.
most már gyógyul.
a színe szelídül: vörösből lilává, rózsaszínné.
tudom, sosem tűnik majd el teljesen,
de egy nap szélesebb útja lesz a tejnek.

Szabó Sándor: Francia tengerpart. 1979, farost, olaj, 60x82 cm

Kis Lajos apja, Kis János evangélikus püspök arc-képe (Ehrenreich Sándor Ádám rézmetszete. ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont)

Molnár András

„Szíves barátságodat köszönöm” –

Deák Ferenc levelei

Kis Lajos udvari ágenshez

(1847–1853)

Az utóbbi évtizedben több, Deák Ferenc által írt ismeretlen, kiadatlan magánlevél bukkant fel és cserélt gazdát különböző fővárosi antikváriumok aukcióin, valamint hazai és külföldi internetes árveréseken. Ezek egyik, öt levélből álló sorozata Kis Lajos bécsi udvari ágens, 1848/49-es igazságügyi minisztériumi osztálytanácsnok ismeretlen helyen (talán külföldön?) lappangó hagyatékából származik. Eddig – tudomásom szerint – Deák Ferenc Kis Lajoshoz írt, kereskedelmi forgalomba hozott leveleinek egyike sem került közgyűjteménybe; ezek kivétel nélkül magánemberek filatéliai gyűjteményeit gyarapították. Írásom, felvázolva Kis Lajos hivatali pályafutását és Deákhoz fűződő kapcsolatát, valamint az itt publikálandó levelek keletkezési körülményeit, ezeket a mindeddig ismeretlen, forrásértékű Deák-leveleket dolgozza fel és adja közre (a Függelékben, szöveghű átírásban, jegyzetekkel ellátva).¹

---

1 Deák Ferenc Kis Lajoshoz írt három levelének másolatát a tulajdonosuk, Czírók Dénes zalaegerszegi magángyűjtő bocsátotta rendelkezésemre (lásd: Függelék 3., 4., 5. sz.), míg két további, árverési katalógusban szereplő levélre (lásd: Függelék 1., 2. sz.) ugyanő, valamint Hermann Róbert barátom hívta fel a

Deák leveleinek címzettje, a Győr megyei (napjainkban Győrújbarát részét képező) Nagybarátiban 1797. április 30-án született² Kis Lajos – a tudós irodalmár evangélikus lelkész (1812 júniusától a dunántúli evangélikus egyházkerület szuperintendense), Kis János³ fia –, aki jogot végezve 1820 decemberében szerzett ügyvédi diplomát,⁴ 1822 augusztusában pedig apjával együtt magyar nemességet kapott,⁵ az utóbbi évtől kezdve Bécsben élt. Előbb az Erdélyi Udvari Kancellária alkalmazottjaként dolgozott, mint Udvarnok János udvari ágens első titkára,⁶ legkésőbb 1831-től pedig a bécsi Magyar

Királyi Udvari Kancellária mellett működő udvari ágensi hivatalnál, Sok János ügyvivő mellett volt segéd.⁷ Amikor Sok János 1833 májusában lemondott hivataláról, Kis Lajos lett a magyarországi evangélikus egyház bécsi udvari ágense (németül: Hofagent).⁸ Kist ekkor nem pusztán az evangélikusok ügyvivőjévé, hanem „általános agenssé (ügyviselővé)” nevezték ki a magyar kancellária tanácsülésében, így nemcsak az evangélikusok ügyeit mozdíthatta elő, hanem „ország- és divatszerte mindekét, kik bizodalomokkal őt megtisztelni hajlandók és szívesek” voltak.⁹

---

figyelmemet. Mindkettejük szívességét köszönöm! A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában végzett kutatásáért és a tőle kapott iratmásolatokért Németh Györgynek, a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltárából küldött adatokért Dominkovits Péternek és Kelemen Dávidnak, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában őrzött levelek másolataiért pedig Babus Antalnak és Vágvölgyi Dávidnak tartozom köszönettel. Köszönet illeti Keszei Szabolcs tanár urat a Kis Lajos 1849. május 12-ei levelére vonatkozó információkért, míg kéziratom átolvasását és helyesírási, stílári ellenőrzését zalai levéltáros kollégáimnak, Foki Ibolyának és Kulcsár Bálintnak köszönöm!

2 Nagybarátfalui evangélikus egyházközség kereszteleési anyakönyve, 1797.; vö. Keszei Szabolcs 2013. 654. p.

3 Kis János rövid életrajza: Szinnyei József 1899. 6. köt. 306–312. hasáb. Részletes életrajza, illetve életművének legújabb elemzése: Fórizs Gergely – Kertész Botond – Vadera Gábor 2021.

4 MNL GYMSM SL kgy. jkv. 1820:525.

5 MNL OL A 57. LR 64. köt. 725–728. p.

6 KazLev 18. köt. 198. p. (Kis János levele Kazinczy Ferenchez, Sopron, 1822. november 19.), 245. p. (Kis János levele Kazinczy Ferenchez, Sopron, 1823. január 24.)

7 Kis Lajos 1866. 29. p. (Kis önéletrajzi jegyzetei a verseihez.)

8 Jelenkor 1833. június 5. (45. sz.) 353. p.; Magyar Kurir 1833. június 11. (47. sz.) 377. p.

9 Jelenkor 1833. augusztus 10. (64. sz.) 505. p.

*Hôtel de la chancellerie hongr. N° 90. Hungarische Kanzlei.
graise. Auf dem Graben N° 1200 bey Maria Theresien.*

A Magyar Királyi Udvari Kancellária palotája Bécsben (Ismeretlen művész színezett rézkarca, 1812. Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok)

Az ágensek a magyar protestáns egyházak rendszeres fizetéssel ellátott vallási ügyvivői (ügyvédjei) voltak, akik a közigazgatás és igazságszolgáltatás központi és legfőbb hatóságainál – mint kinevezett hivatali alkalmazottak – állandóan képviselték egyházaik érdekeit, illetve (mai kifejezéssel élve) hivatásos lobbistaként próbálták előmozdítani a protestáns egyházkerületek, gyülekezetek, intézmények vagy egyes személyek ügyeit. Mind a magyar

református, mind pedig az evangélikus egyháznak külön ágensei voltak Bécsben az Erdélyi Udvari Kancelláriánál és a Magyar Királyi Udvari Kancelláriánál, valamint Budán a Helytartótanácsnál és a Kamaránál.¹⁰

Kis Lajos udvari ágens – akit idővel több magyarországi vármegye is táblabírájának nevezett ki – 1833 júniusának elejétől kezdve közel tizenöt évig, 1848 tavaszáig általános ügyvivőként tevékenykedett Bécsben a Magyar Királyi

¹⁰ Zoványi Jenő 1914. 79–80. p.; Zoványi Jenő 1977. 15–16. p.; Kertész Botond 2021. 17. p.

Udvari Kancelláriánál (ahol vele együtt összesen 12 udvari ágenst alkalmaztak), és elsősorban a magyarországi evangélikus egyházkerületek, gyülekezetek, lelkészek és tanítók vagy más személyek érdekeinek képviseletét látta el a központi kormányzásoknál.¹¹ Emellett általános udvari ügyvivőként – törvényhatóságok, magántársaságok vagy éppen egyes családok és személyek felkérésének eleget téve – szerteágazó érdekérvényesítő tevékenységet folytatott a császárvárosban az 1830-as, 1840-es években, s több szempontból is fontos, nélkülözhetetlen háttéremberré vált. Széleskörű, befolyásos kapcsolatrendszeréről így vallott későbbi visszaemlékezésében: „hazámnak azon korbéli, bármely párthoz tartozó, születésre, állásra, birtokra nézve bármily magas helyzetben lévő, legkitűnőbb fiaival, igen kevés kivétellel,

részint hivatalos, részint más érintkezésbe, összeköttetésbe s ismeretségbe jutottam”.¹²

Noha Kis, mint kormányzati tisztviselő mindvégig kötelességtudó, a Habsburg dinasztiát híven szolgáló, lojális hivatalnokként tevékenykedett, elkötelezett hazafiként ugyanakkor több tekintetben is rokonszenvezett a magyar liberális reformellenzék elképzeléseivel és kiemelkedő személyiségeivel. Az általa rendkívül nagyra becsült és tisztelt Széchenyi István gróffal például már 1831-től kapcsolatban állt.¹³ Széchenyi 1833 novemberében a Magyar Tudós Társaság levelező tagjává ajánlotta az udvari ágenst,¹⁴ az 1840-es években mindketten aktív szerepet játszottak a császárvárosban ülésező Első Duna-Gózhajózási Társaságban,¹⁵ 1844/45-ben pedig a gróf kérésére Kis látta el Bécsben a Sopron-Bécsújhelyi

---

11 A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyveiből tudjuk, hogy évente beszámolt megbízóinak a császárvárosban egyházi ügyekben végzett lobbitevékenységéről, illetve a „legfelsőbb helyen előmozdított vallási tárgyakról”, az egyházkerületi közgyűlés pedig jegyzőkönyvileg is méltányolta az ágens buzgó szorgalmát. Vö. DEEK közgy. jkv. Győr, 1843. július 12. 5. p.; DEEK közgy. jkv. Veszprém, 1845. augusztus 13. 3. p.

12 Kis Lajos 1866. 36. p. (Kis önéletrajzi jegyzetei a vereseihez.)

13 MTA KIK Kt. K 205/153. Kis Lajos levele Széchenyi Istvánhoz, Bécs, 1831. december 26.

14 Akadémia Értesítő 1906. 17. köt. 10. füzet 503. p.

15 Sitzungs-protokoll der [...] Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft 1840. 5., 7., 12. p.; Sitzungs-protokoll der [...] Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft 1841. 5., 16. p.; Sitzungs-protokoll der [...] Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft 1844. 5., 22., 27., 30., 31. p.

Vasúttársaság érdekeinek képviselőjét.¹⁶

A bécsi udvar az 1830-as évek második felében a veszélyes felforgatónak tekintett Wesselényi Miklós báró, Kossuth Lajos és az országgyűlési ifjak hűtlenségi, illetve felségsértési perbe fogásával, bebörtönzésével próbált gátat szabni a liberális reformmozgalom magyarországi terjedésének. Ekkor a perbe fogottak hozzátartozói, képviselői és ellenzéki harcostársai – így például Lovassy László apja, Kossuth szülei és pesti ügyvédje, valamint Wesselényi barátai – sorra Kis Lajos udvari ágenshez fordultak segítségért, ő pedig több-kevesebb sikerrel közbejárt valamennyiük érdekében.¹⁷

Amikor Deák Ferenc, a magyar liberális ellenzék vezéregyénisége 1839 februárjában a császárvárosba utazott, hogy kieszközölje hűtlenségi perben elítélt ellenzéki barátja, Wesselényi Miklós börtönbüntetésének elhalasztását, pontosabban azt, hogy a báró büntetésének megkezdése előtt Gräfenbergbe mehessen szembájának

és köszvényének gyógyítása érdekében, elsősorban Kis Lajos udvari ágens segítségére és kapcsolataira támaszkodott.¹⁸ Deák és a nála hat évvel idősebb Kis korábban, valószínűleg az 1832/1836-os országgyűlés idején, Pozsonyban ismerkedhettek meg és barátkozhattak össze egymással. (Kis Zala megyei joggyakorlata idején, 1816/17-ben Deák még csak a nagykanizsai piarista gimnázium növendéke volt, Deák országgyűlési követsége idején, 1833 májusától 1836 májusáig viszont Kis hivatalból is többször felkereshette a diéta székhelyét.) Feltehetőleg Kis volt Deák bizalmas bécsi levelezője, aki 1836 decemberében és 1837 januárjában a magyar és birodalmi kormánykörök bennfentes híreiről levelekben informálta zalai barátját, s Deák azután Kossuth Lajossal is megosztotta ezeket a hiteles értesítéseket. „...írójok olyan – írta Kossuthnak, bizonyára Kisre utalva – ki pusztá híreken nem épít, s amit eddig tőle tudtam, nem voltak soha alaptalanok, forrásai jók s maga vigyázó”.¹⁹ (Feltételezésemet megerő-

16 MTA KIK Kt. K 196/20. Széchenyi István gróf saját kezű levélfogalmazványa Kis Lajoshoz, Pest, 1844. december 15.

17 KLÖM 6. köt. 591. p. (Kossuth Lajos naplója, 1837. március 9.); Pompéry Aurél 1913. 182. p.; Kosáry Domokos 1943. 222., 234. p.; KLÖM 7. köt. 138., 139. p.; Venczel József 2002. 28. p.

18 Ferenczi Zoltán 1904. I. köt. 225–226. p.; Takáts Sándor: Deák Ferenc és a titkosrendőrség 534–536. p.; Trócsányi Zsolt 1965. 432. p.

19 Váczy János 1890. 25–42. p. (Deák Ferenc levele Kossuth Lajoshoz, Kehida, 1836. december 31. – Zalaegerszeg, 1837. január 25.); vö. Deák Ferenc 2001. 179–189. p.

Wesselényi Miklós báró mellképe (Ismeretlen művész litográfiája, 1840-es évek. ELTE Egyetemi Könyvtár. Képgyűjtemény)

síti, hogy tudomásom szerint Deáknak ezekben az években nem volt Bécsben más bizalmasa, Kis Lajos viszont később is ellátta a császárvárosból származó belső információkkal. Deák egyik későbbi, Wesselényi Miklóshoz 1845 áprilisában írt levelében nevesítette is bécsi levelezőjét: „Kis ágenstől tudom, hogy a

bécsi takarékpénztár aggódik pénzeinek kiadhatása miatt.”)²⁰

Deák 1839 februárjában több napon át tárgyalt Wesselényi ügyében a magyar és birodalmi kormányzati körökkel (köztük Metternich államkancellárral), valamint audiencián fogadta az uralkodó, V. Ferdinánd és több Habsburg főherceg is. A császári titkosrendőrség besúgójelentéseiből tudjuk, hogy a magyar ellenzéki vezető kormányzati találkozóit és udvari kihallgatásait – szerteágazó kapcsolatrendszere segítségével – elsősorban a kiváló diplomáciai érzékkel és tapintattal rendelkező Kis Lajos udvari ágens készítette elő, akit Deák bécsi tartózkodása idején esetenként naponta többször is felkeresett a szállásán vagy levelet írt neki.²¹

Deák később, az 1839–1840. évi diéta idején szintén Kis Lajos bécsi közreműködésével próbált a büntetés megkezdése előtt időhaladékot nyerni a megvakulással küzdő Wesselényinek. Kis 1839 augusztusának végén Pozsonyba utazott Deákhhoz, ott átvette tőle a báró halasztási kérelmét, majd azt személyesen nyújtotta be Bécsben. Deák 1840

20 Váczy János 1890. 155–156. p. (Deák Ferenc levele Wesselényi Miklós báróhoz, Kehida, 1845. április 5.)

21 Ferenczi Zoltán 1904. I. köt. 225–226. p.; Takáts Sándor: Deák és a titkosrendőrség 534–536. p.; Trócsányi Zsolt 1965. 432. p.

februárjában is azt tanácsolta zsidói barátjának, hogy újabb folyamodását küldje egyenesen Kis ágenshez.²² Miután Wesselényi 1840 tavaszán – mint ismeretes – Kossuth Lajossal együtt kegyelemben részesült, egy évvel később, 1841 nyarán ismételt az udvari ágens közbenjárását kérte, de immár nem elengedett magyarországi büntetése, hanem függőben lévő erdélyi pere ügyében.²³

Az 1843 nyarán zajló zalai követválasztási kampány során a zalai ellenzék vezetői, élükön Csány Lászlóval, Deák Ferenc követté választása és a nemesi adófizetés elfogadása érdekében arra próbálták rávenni az udvari ágens apját, Kis János soproni evangélikus püspököt – aki fiatal korában néhány évig a Zala megyei Kővágóörsön is lelkészkedett – hogy jöjjön el Zalába, vegyen részt a korteskedésben, s személyesen

nyerje meg ügyüknek a zalai evangélikus nemességet. Az országgyűlési opposzíciónak megbízásából Pulszky Ferenc ellenzéki politikus és publicista, Sáros vármegye követe utazott Sopronba, hogy a fentiekre rábeszélje a szuperintendenst, Kis Lajosnak, a bécsi ágensnek pedig levelet írt, hogy ő is serkentse apját Deák támogatására.²⁴ Kis János végül kötélnek állt: június 7-én körlevelet intézett a zalai evangélikus nemességhez, július 16-án pedig Kővágóörsön személyesen próbált meg agitálni – nem sok sikerrel – Deák és a nemesi adózás ügye mellett.²⁵

Deák Ferenc és Kis Lajos barátságának, közeli személyes kapcsolatának, egyúttal pedig az udvari ágens hitelezőként és kancelláriai ügyintézője során tett újabb szívességeinek közvetlen bizonyítéka az a levél, amit Deák 1847 áprilisában küldött Kishez Bécsbe.²⁶ Homeopata

---

22 Váczy János 1890. 51–52. p. (Deák Ferenc levele Wesselényi Miklós báróhoz, Pozsony, 1839. szeptember 9.), 61–64. p. (Deák Ferenc levele Wesselényi Miklós báróhoz, Pozsony, 1840. február 11.); vö. Ferenczi Zoltán 1904. 1. köt. 267. p.

23 Trócsányi Zsolt 1965. 335. p.

24 MNL OL H 103. 19. d. Klauzál Gábor levele Csány Lászlóhoz, Pozsony, 1843. június 12. (Közli: Csány László reformkori iratai 215–216. p.); MNL OL N 119. Fasc. 66. No. 9476. Titkosrendőri jelentés, Pozsony, 1843. június 8. (Közli: Választási küzdelmek 139–140. p.)

25 MNL OL H 103. 19. d. Kis János levele Zay Károly grófhhoz, Sopron, 1843. június 7., Kis János levele Horváth Zsigmondhoz, Sopron, 1843. június 7., Kis János körlevele a zalai evangélikus nemességhez, Sopron, 1843. június 7. (Mindhármat közli: Választási küzdelmek 134–137. p.); Ugyanott Szabó János levele Zalabéri Horváth Jánoshoz, Kővágóörs, 1843. július 17. (Közli: Választási küzdelmek 151–153. p.)

26 Deák Ferenc levele Kis Lajoshoz, Kehida, 1847. április 28. A budapesti Hereditas Antikvárum

orvosa, a pesti Attomyr József akkoriban eltiltotta a betegeskedő Deákot a politizálástól, és azt tanácsolta neki, hogy megzavart, felizgatott idegrendszerét külhoni utazással nyugtassa meg.²⁷ Deák tehát azt tervezte, hogy egészsége helyreállítása érdekében nyugat-európai körutazásra indul, s levelében – melyben kedves barátjának szólította Kis Lajost, s magát is Kis hű barátjának nevezte – arra kérte az udvari ágenst, hogy szerezzen számára útlevelet a magyar kancellárián Németországba, Svájcba, Belgiumba és Franciaországba. Arról is tudósította Kist, hogy meghívását elfogadva szívesen felkeresi, s tölts vele és családjával egy napot, amikor majd május 20-a és 30-a között felmegy Bécsbe, csak írja meg – Pozsonyba címezve, ahol addig gyógykezelése miatt tartózkodik – nyári lakásának címét, hogy a császárvárosba érve tüstént megtalálja. Kiderül a levélből az is, hogy Deák korábban bizonyos pénz-

összeget kölcsönzött az ágenstől, melynek esedékes kamatait bécsi találkozásukkor, személyesen kívánta lefizetni.²⁸ Bécsi baráti együttlétükre, valamint Deák kéréseinek és ígéreteinek teljesítésére minden bizonnyal sor került 1847 májusának vége felé, mert Deák valóra tudta váltani tervét, beutazta Ausztriát, Svájcot és a német tartományokat, valamint megfordult Franciaországban is, s mozgalmas körútjáról augusztus 16-án tért haza Kehidára.²⁹

Kis Lajos 1848 tavaszán – saját állítása szerint – még Bécsben szolgálta hűségese a forradalom kapcsán ott járt magyar főmértóságok ügyeit,³⁰ udvari ágensi tisztsége azonban megszűnt, amikor a bécsi Magyar Királyi Udvari Kancellária feladat- és hatáskörét a Pest-Budán felállított első felelős magyar minisztérium vette át. Az így munkanélkülivé váló Kis a magyar kancellária számos korábbi alkalmazottjával együtt az új minisz-

---

árverésén felbukkant levél eredetije magántulajdonban, másolata pedig – Hermann Róbert barátom szívességéből – a birtokomban van. (Lásd: Függelék I. sz.)

27 Váczy János 1890. 187–188. p. (Deák Ferenc levele Wesselényi Miklós báróhoz, Kehida, 1847. május 1.)

28 Deák Ferenc levele Kis Lajoshoz, Kehida, 1847. április 28. Eredetije magántulajdonban, másolata a birtokomban. (Lásd: Függelék I. sz.)

29 Váczy János 1890. 189–191. p. (Deák Ferenc levele Wesselényi Miklós báróhoz, Kehida, 1847. szeptember 8.); vö. Ferenczi Zoltán 1904. 2. köt. 66–67. p.

30 Kis Lajos levele Vukovics Sebő igazságügyi miniszterhez, Pest, 1849. május 12. Eredetije magántulajdonban, kivonata a budapesti Krisztina Antikvárium 2003. május 10-ei árverési katalógusában. (Az utóbbi képernyőképét Keszei Szabolcs bocsátotta rendelkezésemre.)

tériumnál nyert állást. Széleskörű hivatali tapasztalatai és kapcsolatrendszere, valamint a kormányra került ellenzéki vezetőknek tett reformkori szolgálatai mellett nyilván Deák Ferenchez fűződő bizalmas, baráti kapcsolata is közrejátszhatott abban, hogy az igazságügyi miniszterré lett Deák meghívta újonnan szerveződő tárcájához. Deák április 22-ei személyzeti előterjesztésében az igazságügyi minisztérium osztálytanácsosává javasolta kinevezni Kis Lajost,³¹ ami István nádor jóváhagyását követően, május 3-án történt meg.³²

Kis Lajos osztálytanácsnokként az igazságügyi minisztérium politikai bírásokodási és polgári törvénykezési osztályainak Dubraviczky Simon osztályigazgató, volt helytartótanácsi tanácsos által vezetett első, dunai – a Dunán inneni és dunántúli törvényhatóságok polgári igazságszolgáltatását, valamint hiteleshelyeit és ügyvédi karát felügyelő – osztályába nyert beosztást, ahol évi 2500 forint fizetést kapott.³³ Kis hiva-

talban maradt 1848 őszén, a Batthyány-kormány lemondása, illetve barátja és pártfogója, Deák Ferenc igazságügyi miniszteri tisztségéről való távozása után is. 1848 októberében igazságügyi tanácsosként vett részt a hazaárulásért kivégzett Zichy Ödön gróf ingóságainak – köztük a nevezetes gyémánt-ékszereknek – összeírásával és zár alá vételével megbízott választmány munkájában. Közreműködött a leltár elkészítésében, majd a rábízott összeírást az Igazságügyi Minisztériumnak, a ládákba zárt érték tárgyak kulcsait pedig az országos főpénztári hivatalnak adta át.³⁴

Amikor a kormány 1849 januárjának elején Debrecenbe költözött, Kis Lajos nem tartott minisztériuma személyzetével, hanem a császáriak által megszállt Pesten maradt. Utólag – Vukovics Sebő igazságügyi miniszterhez 1849. május 12-én írt levelében – azzal indokolta távolmaradását, hogy felajánlott szolgálataira nézve nem kapott határozott utasítást.³⁵ Az igazságügyi miniszter

---

31 MNL OL N 31. Miniszteri 1848:906. Közli: Molnár András 1998. 229. p.

32 Nemzeti 1848. május 9. (5. sz.) 17. p.; Budapesti Híradó 1848. május 11. (833. sz.) 449. p.; vö. F. Kiss Erzsébet 1987. 547. p.

33 MNL OL H 2. OHB 1848:4645. eln. sz. Ghyczy Kálmán államtitkár előterjesztése az OHB-hoz, Budapest, 1848. december 5.; F. Kiss Erzsébet 1987. 387–388., 547. p.; Dobszay Tamás 1998. 109. p.

34 Jelentés a számoltató választmánytól 17–18. p.; Beér János – Csizmadia Andor 1954. 854. p.; Hermann Róbert 1994. 22–24. p.

35 Kis Lajos levele Vukovics Sebő igazságügyi miniszterhez, Pest, 1849. május 12. Eredetije magántulajdonban. Vö. Keszei Szabolcs 2013. 650. p.

Pesten, 1849. június 11-én arra utasította Kist, hogy bizonyítványokkal igazolja a főváros 1849 januárjától májusig tartó császári megszállása alatti magaviseletét.³⁶ Az igazolás megtörténhetett, mert Kis még 1849 júniusában és júliusában is az igazságügyi minisztérium alkalmazásában állt, illetve minisztériumi tanácsosként kapott fizetést.³⁷

Noha az 1848 tavaszán a magyar kancellária felszámolásával megszűnt egyházügyi ágensi hivatalt a szabadságharc leverését követő önkényuralom eszendeiben sem állították helyre,³⁸ Kis Lajos az 1850-es évek elején visszaköltözött Bécsbe, ahol az abszolutista kormányzati körökben továbbra is udvari ügyvivőként intézte magyarországi megbízói – egyes személyek, családok vagy intézmények – magánügyeit. Amint az Deák Ferenc 1851 és 1853 között Kis Lajoshoz írt levelei címzésének, valamint a bécsi házszámok jegyzékének és a város házszámokat is tartalmazó térképének összevetéséből kiderül, Kis szállása az

1850-es években Bécs belvárosában, a Szent István-székesegyháztól keletre nyíló „Kleine Schulerstrasse” – napjainkban Domgasse – 3. számú házában volt.³⁹ A korabeli sajtóból tudjuk azt is, hogy 1852-ben ugyanannak az épületnek az északi traktusában, a „Grosse Schulerstrasse” 854. szám alatt (Mozart egykori bécsi lakóháza mellett) működött udvari ügyvivői irodáját.⁴⁰

A kehidai magányában élő és betegeskedő Deák 1851 februárjában arra kérte bécsi barátját, küldje el delizánszsal, azaz személy- és csomagszállító postakocsival Körmentre a császárvárosban már bizonyára kijavított zsebóráját, s onnan majd elhozatja azt a zalabéri postamester. Ekkor nem merte újabb megbízásokkal terhelni Kist, mert barátja még az előző szeptemberi levelére sem válaszolt, akkor sem, amikor az abban kért szecskavágót és camera obscurát (sötétkamrát vagy lyukkamerát, a környezet vizuális leképezésére szolgáló, lencse nélküli optikai eszközt, a fényké-

---

36 Kis Lajos levele Vukovics Sebő igazságügyi miniszterhez, Pest, 1849. május 12. Eredetije magántulajdonban.

37 F. Kiss Erzsébet 1987. 547. p.

38 MEE egyet. közgy. jkv. 1860. 14–15. p.; Pesti Napló 1860. október 21. (3209. sz.) [2. p.]

39 A bécsi házszámok azonosítására szolgáló jegyzék és térkép: Vollständiges Strassen- und Häuser-Schema 1863. 6. p.; WM OS Inventarnummer 169809.

40 Fremden Blatt 1852. június 12. (No. 139.) [7. p.]; WM OS Inventarnummer 169809. (Ez napjainkban a Schulerstrasse 6. sz. alatti épület lehet.)

pezőgép ősét) megküldte Kehidára.⁴¹

Deák Ferenc mintegy tíz évig, 1842-től 1852 tavaszáig egyedül gazdálkodott a Deák família közös, osztatlan Zala megyei birtokain. Akkor részben a széttagolt és új költségekkel terhelt gazdálkodás nehézségei miatt, részben pedig Tolna megyében élő nővére, Jozefa (Nemeskéri Kiss József özvegye) hat gyermekének nyomására elosztották egymás között a birtokokat. Az osztózással elhárult annak akadálya, hogy a gazdálkodást mindig is kényszernek érző Deák Ferenc valóra válthassa 1840-es évek óta dédelgetett tervét: eladja birtokát és Pestre költözzön. Korábbi ismereteink szerint elsőként 1852 novemberében a palini Coburg hercegi uradalom jószágigazgatójának, Glavina Lajosnak írt levelében ajánlotta fel megvételre birtokait.⁴²

Deák Ferenc Kis Lajoshoz 1852. július 11-én intézett levele arra utal, hogy Deák már ekkor a birtokeladás gondolatával foglalkozhatott, mivel Kis (vagy esetleg egy potenciális vevő?) Kehidára kívánt utazni. Deák e rövid levélkében

Deák Ferenc portréja (Franz Eybl litográfája, 1842. A szerző tulajdonában)

barátságát megköszönve továbbra is „szíves fáradozásra” kérte, s arról tájékoztatta Kist, hogy Sopronból két útvonalon érdemes Kehidára utazni: vagy Baltaváron és Zalabéren, vagy pedig Keléden és Szentgróton át, s mindkettő mintegy hat mérföldes, de a második

---

41 Deák Ferenc levele Kis Lajoshoz, Kehida, 1851. február 2. Eredetije magántulajdonban, másolata – a Darabanth Aukciósház 36. nagyaukciójának katalógusából 2021. október 18-án letöltve – a birtokomban. (Lásd: Függelék 2. sz.)

42 Deák gazdálkodásáról, a testvérek közötti osztályról és a tervezett birtokeladásról: Ferenczi Zoltán 1904. 2. köt. 224–226. p.; Eötvös Károly 1905. 1. köt. 139–141. p.; Molnár András 1993. 61–72. p.

útnak jobb a minősége. Arról is tájékoztatta bécsi barátját, hogy Sopronból Szombathely felől a legjobb és legrövidebb út Rumon, Baltaváron és Zalabéren át vezet Kehidára, s jó hat óráig tart. Zalaegerszeg útba ejtését viszont nem ajánlotta, mert az igen nagy kerülő lenne és az út is nagyon rossz minőségű.⁴³

Deák Ferenc következő, 1853. február 5-én Kishez intézett leveléből az derül ki, hogy barátja Bécsben talált egy alkuszt, aki hajlandónak mutatkozott közvetíteni a birtokok eladásában. Deák ekkor Kis levelére válaszolva írta, hogy ha az alkusz el tudja adni Kehidát több mint 124.000 pengőforintért, akkor hajlandó adni neki pár ezer forint közvetítői díjat. Deák e levelében arról is érdeklődött Kisnél, hogy kihez, milyen módon kell fordulnia annak érdekében, hogy segíthessen egy – meg nem nevezett – közös ismerősüknek, aki a Zala megyében újonnan létesítendő Keszthelyi járásban pályázik a cs. kir. főszolgabírói tisztség betöltésére.⁴⁴

Deák – jelenlegi ismereteink szerint – utoljára 1853. november 4-én válaszolt

Kis Lajos Kehida eladásával kapcsolatos leveleire. Kis ez ügyben bizonyos – Deák által személyesen nem, csak hírből ismert – „Horváth” úrral szembeni fenntartásaira figyelmeztette barátját, amit Deák megköszönt neki, egyúttal pedig arra kérte, mondja meg a – meg nem nevezett – nagykanizsai zsidó kereskedőnek, hogy az eladandó jószág ára 120.000 pengőforint, a többi feltételt pedig majd alkudozás közben tudhatja meg a vevő. Egyébként pedig – tette hozzá Deák – Somogy megyében jól tudják, hogy áruba bocsátotta Kehidát; ha tehát valaki meg akarja venni, biztosan hozzá fordul. Deák leveléből az is kiderül, hogy 4000 forinttal tartozott Kisnek, ezért megpróbált mindent elkövetni, hogy birtokát mielőbb eladhassa és rendezhesse tartozását. Azt sem tagadta Deák, hogy Kehida eladását leginkább – három héttel korábban, október 13-án – elhunyt nővérének, Jozefának a gyermekei (Nemeskéri Kiss Emma, Katalin, Anna, Zsigmond, Eduárd és Vince) szorgalmazták, s már ketten is biztatták a vásárlás szándékával. Deák levelének végén sajnálkozását fejezte ki,

---

43 Deák Ferenc levele Kis Lajoshoz, Kehida, 1852. július 11. Eredetije Czirók Dénes magángyűjtő tulajdonában, Zalaegerszegen, másolata – a tulajdonos szívességéből – a birtokomban.

(Lásd: Függelék 3. sz.)

44 Deák Ferenc levele Kis Lajoshoz, Kehida, 1853. február 5. Eredetije Czirók Dénes magángyűjtő tulajdonában, Zalaegerszegen, másolata a birtokomban. (Lásd: Függelék 4. sz.)

hogy óhajtása ellenére nem mehetett és a továbbiakban sem mehet el Kisékhez Bécsbe, mert augusztus óta szakadatlanul betegségben szenved, s baját csak súlyosbította nővérének halála.⁴⁵ Deák kehidai birtokát végül – mint ismeretes – Széchenyi István gróf családja vásárolta meg 1854. július 28-án,⁴⁶ arról azonban nem tudunk, hogy Kisnek szerepe lett volna az adásvétel létrejöttében, és egyelőre arról sincs adatunk, hogy Kis a későbbiekben – 1869. május 2-án, Vas megyei birtokán, Keményegerszegen bekövetkezett haláláig⁴⁷ – kapcsolatban lett volna Deákkal.

---

45 Deák Ferenc levele Kis Lajoshoz, Kehida, 1853. november 4. Eredetije Czirók Dénes magángyűjtő tulajdonában, Zalaegerszegen, másolata a birtokomban. (Lásd: Függelék 5. sz.)

46 Ferenczi Zoltán 1904. 2. köt. 226–228. p.; Eötvös Károly 1905. 1. köt. 144–155. p.; Molnár András 1993. 72–73. p.

47 Uraiújfalui evangélikus egyházközség halotti anyakönyve, 1869.; OSZK Gyászjelentések. Kis Lajos családi gyászjelentése, 1869. május 2.; Keszei Szabolcs 2013. 650–651. p.

Függelék

Deák Ferenc levelei Kis Lajoshoz

1.

Kehidán, ápril[is] 28-án 1847.

Kedves Barátom!

Szíves meghívásodat köszönöm s elfogadom. Május 20-ika és 30-ika között megyek fel Bécsbe, s ott, ha körülményeim engedik, szívesen töltendek egy napot Véled s családod⁴⁸ kedves körében. Onnan pedig egy kis utazást teszek orvosi rendelet szerint egészségem helyreállítása végett. Bizodalomteljes kérésem tehát az: légy szíves nékem az útilevet megszerezni Németországba, Schweizba, Belgiumba és Franciaországba.⁴⁹ Ez utolsó nincsen ugyan útitervemben, de nem lehetetlen, hogy oda is elrándulok. Nem gondolom, hogy az útilevél kiadása nehézségekre találjon. Szíves tudósításodat küldd el kérlek Pozsonyba,⁵⁰ „postán maradvá” – én azt ott megtalálom. Értesíts nyári lakásodról⁵¹ is, hogy tüstént feltaláljalak.

Tartozásomtól a kamatot holnapután kellene lefizetni, de mivel a felküldés mindenkor alkalmatlan, talán nem élek vissza barátságoddal, ha ezt majd személyesen teljesítem három hét múlva.

Isten veled, Barátom! Családodnak mondj nevemben igen szíves tiszteletet, és szeresd hű barátodat

Deákot

[A hátdoldalán:] Tekintetes Kis Lajos udvari agens úrnak tiszt[elettel] Bécsben
Saját kezű eredeti. Magántulajdonban.

---

48 Kis Lajosnak és feleségének, Mészáros Magdolna Máriának három fia (Lajos, Gusztáv és Gyula), valamint két lánya (Zsófia és Emma) volt. Vö. Keszei Szabolcs 2013. 651–652., 654. p.

49 A külföldre szóló útleveleket a Magyar Királyi Udvari Kancellária állította ki.

50 Pozsonyba gyógykezelésre utazott Deák.

51 Kis Lajos szolgálati lakása és ágensi hivatala az 1840-es években Bécsben a magyar kancellária barokk épülettömbjével átellenben, a Vordere Schenkenstrasse 35. szám alatt volt.

2.

Kehidán, febr[uár] 2-án 1851.

Kedves Barátom!

Falusi embernek nagy baj, ha nem tudja, hányat ütött az óra. Minden órám megromlott, zsebórámat nagyon nehezen nélkülözöm, pedig eddig csak megtanulta Bécsben a szabályszerű járást. Kérlek tehát, légy szíves, küldd el azt a diligencen⁵² nevem alatt Körmendre; már megkértem a zalabéri postamestert, hogy azt onnan elhozassa. Örömet magam hoztam volna azt el a nyáron vagy ősszel Egerszegről, de nyár dereka óta folyvást betegeskedem, már közel fél éve még testvéremnél sem voltam, annyira otthonülő vagyok.

Kívántam volna még más, aprólékos kéréssel is alkalmatlankodni, de nem merek, mert szeptemberben írott levelemre választ sem vettem Tőled, csak a zsidónak adott nyugtádból tudtam meg, hogy azt megkaptad, s még akkor sem írtál, midőn azt, mire kértelek, a szecskavágót és camera obscurát⁵³ megküldötted. Félek tehát, hogy [az] aprólékos megbízások terhedre vannak. De írd legalább arról, hogy magad és családod, kiket igen szívesen tisztelek, mint vannak! Isten Veled!

hű barátod

Deák

[A borítékon:] Tekintetes Kis Lajos Úrnak tiszt[elettel] Bécsben Stadt No. 854.
Saját kezű eredeti. Magántulajdonban.

---

52 Delizsánszon, személy- és csomagszállító postakocsin.

53 Sötétkamerát vagy lyukkamerát, a környezetet vizuális leképezésére szolgáló, lencse nélküli optikai eszközt (a fényképezőgép őstét).

3.

Kehidán, július 11-én 1852.

Kedves Barátom!

Szíves barátságodat köszönöm. Sopronból Sárvár felé kettő az útja Kehidának: vagy tudniillik Baltavárnak, Zalabérnek; vagy Kelédnek, Sz[en]tgrótnak. Egyik is, másik is mintegy hat mértföld;⁵⁴ az utolsó vonalnak jobb az útja.

Sopronból Szombathely felé⁵⁵ a legjobb s legrövidebb út Rumnak, Baltavárnak, Zalabérnek; ez is erős hat óra. Egerszeg felé igen nagy kerülő, s az út is igen rossz.

Én folyó hónap 22-éig itthon leszek, azon túl két hétig bizonytalan itthonlétem, de augusztus 10-étől fogva ismét folyvást itthon vagyok.

Isten Veled! Kérek továbbra is szíves fáradozásra. Családodat csókolom:

hű barátod

D[eák] F[erenc]

[A borítékon:] Tekintetes Kis Lajos Úrnak tiszt[elettel] Bécsben Stadt No. 854.

[Érkezett:] 1852. 16/7.

Saját kezű eredeti. Czirók Dénes tulajdonában, Zalaegerszegen.

---

54 Mintegy 8000 m-es magyar mérföldekkel számítva körülbelül 48 km (a valóságban ennél jóval több).

55 Pontosabban Szombathelyen át, Kehida felé.

4.

Kehidán, febr[uar] 5-én 1853.

Kedves Barátom!

Szíves leveledet vettem, barátságodat köszönöm. Ha azon Sensal⁵⁶ Kehidát 124 ezer-en felül eladja, szívesen adok egy pár ezer forint díjat néki.

Úgy hallom, már el van határozva a Keszthelyi járásnak felállítása.⁵⁷ Kitől függ ott a törvénykezési főbírónak kinevezése?⁵⁸ Kinél tehetnék én valamit annak részére, ki, mint tudod, ezen állomást öhajtja? Minő lépések célszerűk? Írjak-e valakinek, és kinek? Tudósíts, kérlek, ezekről, de minél előbb!

Isten Veled! Családodat, ha látod,⁵⁹ csókold helyettem!

Hú barátod:

Deák

[A borítékon:] Tekintetes Kis Lajos Úrnak tisz[telettel] Bécsben Stadt No. 854.

[Érkezett:] 1853. 9/2.

Saját kezű eredeti. Czirók Dénes tulajdonában, Zalaegerszegen.

---

56 Der Sensal – alkusz, hajhász.

57 Zala megye Keszthelyi járását a „Magyarország politikai és bírósági szervezete tárgyában”, 1854. április 6-án kiadott bel-, igazság- és pénzügyminiszteri együttes rendelet hozta létre.

58 A Keszthelyi járás cs. kir. főszolgabírói tisztségét 1855. február 22-étől 1861 januárjáig Rohrer László töltötte be. Nem tudjuk, hogy Deák az ő érdekében próbált-e közbenjárni; ennek Deák ismert leveleiben nincs nyoma.

59 Kis Lajos családja ekkor nem Bécsben, hanem a Vas megyei családi birtokon, Keményegerszegen élt.

5.

Kehidán, nov[ember] 4-én 1853.

Kedves Barátom!

Két szíves leveledre egyszerre felelek. Horváth urat⁶⁰ nem ugyan személyesen, de egyébként éppen azon oldalról ismerem, melyet említesz, s ha valami történnék is az eladásra nézve közöttünk, bizonyosan óvatos lennék; szívesen köszönöm barátságos figyelmeztetésedet.

A kanizsai zsidónak megmondhatod, hogy az ára a jószágnek 120.000 forint pengő. A többi feltételeket a vevő alkudozás közbe megtudhatja. Egyébaránt Somogyban jól tudják, hogy Kehida eladó; ha valaki venni akar, bizonyosan hozzám fordul.

Most még inkább szívemen fekszik az eladás, mióta szegény néném, Kissné meghalt.⁶¹ Gyermekének⁶² igen nagy szüksége volna az eladásra. Ketten is biztatnak félig-meddig a megvétellel; talán majd lesz valami belőle, noha még eddig semmi nem történt. Nagyon sajnálnám, ha e késedelem Néktek valami alkalmatlanságot okozna a kölcsönadott 4000 forintra nézve. Én mindent elkövetek, hogy a jószágot eladhassuk.⁶³

Nem mehettek, s nem mehetek óhajításom szerint Hozzátok. Augusztus óta folyvást szenvedek. Nincs szabad napom, s gyakran igen szenvedek. Szegény néném halála súlyosbította bajomat.

Isten Veled! Családodat ezerszer csókolom:

hű barátod

Deák

[A borítékon:] Tekintetes Kis Lajos Úrnak tiszt[elettel] Bécsben Stadt No. 854.

[Érkezett:] [1]1853. 9/11.

Saját kezű eredeti. Czirók Dénes tulajdonában, Zalaegerszegen.

---

60 Személyét nem sikerült azonosítani.

61 Deák Ferenc nővére, Deák Jozefa, Nemeskéri Kiss József özvegye 1853. október 13-án hunyt el Pakson.

62 Nemeskéri Kiss Emmának, Katalinnak, Annának, Zsigmondnak, Eduárdnak és Vincének.

63 Deák kehidai birtokát végül Széchenyi István gróf családja vásárolta meg 1854. július 28-án.

Rövidítések jegyzéke

Közgyűjteményi források

MNL GYMSM SL – Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára
kgy. jkv. – Sopron vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek

MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
A 57. LR – A 57. Magyar kancelláriai levéltár. Libri Regii (Királyi Könyvek)
H 2. OHB – H 2. Országos Honvédelmi Bizottmány iratai
H 103. 19. d. – H 103. Csány László kormánybiztos iratai. 19. doboz. 1848 előtti iratok
N 31. Miniszteri – N 31. Regnicoláris levéltár. Archivum palatine. István főherceg nádori levéltára. Miniszteri iratok
N 119. – N 119. Regnicoláris levéltár. Takáts Sándor hagyatéka. A bécsi titkosrendőrség iratainak másolatai

MTA KIK Kt. – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ. Kézirattár

OSZK – Országos Széchényi Könyvtár
Gyászjelentések – Gyászjelentések Gyűjteménye

WM OS – Wien Museum, Online Sammlung, Wien

Nyomatott források és szakirodalom

Beér János – Cszimadia Andor 1954. – Beér János – Cszimadia Andor: Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés. Bp., 1954.

Csány László reformkori iratai – Csány László reformkori iratai 1817–1848. (Zalai Gyűjtemény 66.) (Sajtó alá rend. Molnár András) Zalaegerszeg, 2009.

Deák Ferenc 2001. 1. köt. – Deák Ferenc: Válogatott politikai írások és beszédek. I. kötet. (Válogatta, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Molnár András) Bp., 2001.

DEEK közgy. jkv. – Dunántúli Evangélikus Egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei

Dobszay Tamás 1998. – Dobszay Tamás: Deák Ferenc és az Igazságügyi Minisztérium szervezése. In: A Batthyány-kormány igazságügyi minisztere. (Zalai Gyűjtemény 43.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 1998. 93–127. p.

Eötvös Károly 1905.1. köt. – Eötvös Károly: Deák Ferenc és családja. Bp., 1905.1. kötet

F. Kiss Erzsébet 1987. – F. Kiss Erzsébet: Az 1848–1849-es magyar minisztériumok. Bp., 1987.

Ferenczi Zoltán 1904. 1., 2. köt. – Ferenczi Zoltán: Deák élete. Bp., 1904. 1., 2. kötet

Fórizs Gergely – Kertész Botond – Vaderna Gábor 2021. – Egyház – irodalom – tudomány. Kis János (1770–1846.) (Szerk. Fórizs Gergely, Kertész Botond és Vaderna Gábor) Bp., 2021.

Hermann Róbert 1994. – Hermann Róbert: A rendőrminiszter és a Zichy-gyémántok. (Fejér Megyei Levéltár Közleményei 17.) Székesfehérvár, [1994.]

Jelentés a számoltató választmánytól – Jelentés a számoltató választmánytól gróf Zichy Ödön-féle ingóságok eránt. A N. képvis. ház 905. sz. határozatára. [Nyomtatvány.] Debrecen, 1849.

KazLev 18. köt. – Kazinczy Ferencz levelezése. Tizennyolczadik kötet. 1822. január 1. – 1823. december 31. (Közzéteszi Váczy János) Bp., 1908.

Kertész Botond 2021. – Kertész Botond: Kis János püspöki működése. In: Egyház – irodalom – tudomány. Kis János (1770–1846.) (Szerk. Fórizs Gergely, Kertész Botond és Vaderna Gábor) Bp., 2021. 14–61. p.

Keszei Szabolcs 2013. – Keszei Szabolcs: Kik nyugosznak az úgynevezett „Markusovszky-sírboltban”? Adalékok a keményegerszegi Kis és gróf Arz-Vasegg családok történetéhez. In: Vasi Szemle 2013. 5–6. sz. 649–660. p.

Kis Lajos 1866. – Kis Lajos: Hunnia. Pest, 1866.

KLÖM 6. köt. – Kossuth Lajos: Ifjúkori iratok. Törvényhatósági Tudósítások. (Kossuth Lajos Összes Munkái VI.) (Sajtó alá rendezte Barta István) Bp., 1966.

KLÖM 7. köt. – Kossuth Lajos iratai 1837. május – 1840. december. Hűtlenségi per, fogság, útkeresés. (Kossuth Lajos Összes Munkái VII.) (Sajtó alá rend. Pajkossy Gábor) Bp., 1989.

Kosáry Domokos 1943. – Kosáry Domokos: Kossuth fogsága. In: Magyarásgtudomány 1943. 2. sz. 217–264. p.

MEE egyet. közgy. jkv. 1860. – A magyarhoni ágostai hitvallású evangélikusok négy egyházkerülete 1860-dik évi october 10-kén s következő napjain Pesten tartott egyetemes egyházi közgyűlésének jegyzőkönyve

Molnár András 1993. – Molnár András: Deák Ferenc birtokai. Egy zalai középirtokos család gazdálkodása a 19. század első felében. In: Gazdaságtörténeti tanulmányok. (Zalai Gyűjtemény 34.) (Szerk. Kapiller Imre) Zalaegerszeg, 1993. 41–75. p.

Molnár András 1998. – Molnár András: Deák Ferenc igazságügyminiszteri irataiból. In: A Batthyány-kormány igazságügyi minisztere. (Zalai Gyűjtemény 43.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 1998. 223–315. p.

Pompéry Aurél 1913. – Pompéry Aurél: Kossuth Lajos 1837/39-iki hűtlenségi perének története kapcsolatban Wesselényi Miklós báró és az ifjak felségsértési perének történetével. Bp., 1913.

Sitzungs-protokoll der [...] Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft 1840. – Sitzungs-protokoll der General-Versammlung der österr. k. k. priv. ersten Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft am 10. Februar 1840.

Sitzungs-protokoll der [...] Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft 1841. – Sitzungs-protokoll der General-Versammlung der österr. k. k. priv. ersten Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft am 26. Februar 1841.

Sitzungs-protokoll der [...] Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft 1844. – Sitzungs-protokoll der General-Versammlung der österr. k. k. priv. ersten Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft am 20. März 1844.

Szinnyei József 1899. 6. köt. – Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VI. kötet. Bp., 1899.

Takáts Sándor: Deák és a titkosrendőrség – Takáts Sándor: Deák Ferenc és a titkosrendőrség. In: Takáts Sándor: Emlékezzünk eleinkről. Bp., év nélkül. 523–553. p.

Trócsányi Zsolt 1965. – Trócsányi Zsolt: Wesselényi Miklós. Bp., 1965.

Váczy János 1890. – Deák Ferencz emlékezete. Levelek 1822–1875. (Szerk. Váczy János) Bp., 1890.

Választási küzdelmek – Választási küzdelmek a reformkori Zala megyében (1834–1847). Válogatott dokumentumok. (Zalai Gyűjtemény 79.) (Sajtó alá rend. Hermann Róbert, Molnár András) Zalaegerszeg, 2015.

Venczel József 2002. – Venczel József: Ifjabb Wesselényi Miklós személyi levéltára. (Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára 2.) Kolozsvár, 2002.

Vollständiges Strassen- und Häuser-Schema 1863. – Vollständiges Strassen- und Häuser-Schema der k. k. Reichshaupt- und Residenzstadt Wien. Wien, 1863.

Zoványi Jenő 1914. – Zoványi Jenő: Ágensválasztás 1762–1763-ban. Korrajz a XVIII. század magyar protestantizmusának egyházi életéből. (Első közlemény.) In: Protestáns Szemle 1914. I–X. füzet. 79–91. p.

Zoványi Jenő 1977. – Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. jav. bőv. kiad. Bp., 1977.

Szabó Sándor: Badacsony. 1970-es évek közepe, farost, olaj, 61x82 cm

Kostyál László

Szabó Sándor születésének centenáriumára

Száz éve, 1923. március 23-án született az a Szabó Sándor festőművész (1923-1986), aki szülővárosában, Zalaegerszegen a hatvanas évek elejétől jó másfél évtizeden át a festészet „atyamesterének” számított. Az őt egykor személyesen ismerők közül egyre kevesebben vannak már közöttünk, így neve mindinkább feledésbe merül, hiszen csillaga olyan korban volt a legfényesebb, amikor egyéni katalógusban, kiadványban, vagy akár szakmai tanulmányban történő megjelenés csak a legjelesebbek osztályrésze lehetett. Bár Szabó hivatalosan támogatott és elismert művész volt, nem tartozott ebbe az „elitbe”. Munkásságának első rövid szakmai méltatása ugyan még 1966-ban, Kampis Antal tollából született,¹ de a második csak posztumusz, negyedszázaddal a halála után, a 2010-ben rendezett emlékkiállítás kapcsán.² Valódi rálátással bíró, reális értékelésnek inkább csak az utóbbi mondható. Pályája – nagy vonalakban – elsősorban az újságokban megjelent tudósítások és interjúk, illetve festményei, grafikai segítségével tekinthető át.

Szabó Sándor a Zalaegerszegen töltött iskolai éve-

---

1 Kampis Antal: Szabó Sándor, Művészet 1966/5, 24-25. pp.

2 Géger Melinda: Emberi sorsok - drámai változások (Szabó Sándor festőművész emlékkiállítás a zalaegerszegi Göcseji Múzeumban). Pannon Tükör 2010/4, 70-72. pp.

Szabó Sándor: Szobabelső. 1962 körül, papír, akvarell, 30,5x24 cm

ket követően 1946-ban nyert felvételt az ebben az időben átalakuló Képzőművészeti Főiskolára. Itt Bernáth Aurél és Berény Róbert volt a mestere. A főiskolai évek alatt, népi kollégistaként vált ideológiailag elkötelezett alkotóvá. A diploma megszerzése után néhány évig a fővárosban maradt, csoportos kiállításokon szerepelt, tollrajzai több alkalommal is megjelentek a Népszabadságban, az Élet és Irodalomban, a Kortárs c. folyóiratban. 1961-ben Darabos Iván, a

megyei pártbizottság első titkára hívta haza Zalába. Szerződést kötött a Zalai Kőolajipari Vállalattal, ennek keretében Gellénházára tette át székhelyét, ahol a feladata az olajipari munkások és az olajipar mindennapi életének megfigyelése és művészi dokumentálása mellett a munkások művészetre nevelése, mai szóval érzékenyítése volt.

1963-ban megrendezte első egyéni kiállítását a Göcseji Múzeumban, ezzel kapcsolatban írta a Zalai Hírlap: „A szándék, mely Szabó Sándort Gellénházára, az olajmunkások közé vezette, rendkívül tiszteletreméltó. Sápatag műterem-témák, önmagába zárkozó élményszerűség helyett olyan munkaterületet vállalt, ahol a festői téma ha nem is az utcán, de a földeken, munkahelyeken hever, s nem is akármilyen téma ez, hanem munkásosztályunk élete, munkája, öröme, bánata; – egy folyton alakuló-változó, társadalmunk mai helyzetére, problémáira élénken reagáló, bizonyos értelemben egész életünket magába sűrítő világról akart vallani a művész, mikor idejött.”³

Ma már szokatlannak tűnő olajipari szerepvállalása kiterjedt előadások és klubfoglalkozások tartására, valamint hivatalos, olykor pedig családi rendez-

---

3 T.I: Olajbányászok között. Szabó Sándor kiállításáról. Zalai Hírlap 1963.12.05, 5. p.

Szabó Sándor: Esőben. 1962 körül, papír, akvarell, 30x23 cm

vények dekorációjának elkészítésére is. „A mai művész fontos hivatása az ízlésnevelés. Alkotások bemutatásával, baráti beszélgetésekkel eltávolítani érzelmileg is az emberektől a giccset, a valóság meghamisítását, s közel kell hozni őket a szocialista művészethez, a kultúra szeretetéhez” – nyilatkozta egy alkalommal.⁴

Gellénháza Zalaegerszeggel szomszédos település, és a megyeszékhelyen 1961 után (ekkor hunyt el Udvardi Ignác

Ödön) Szabó Sándoron kívül nem dolgozott (képzőművészeti) főiskolát végzett „profí” festőművész (Dús László 1967-es hazaköltözéséig). Szabó hazacsábítása a szocialista városfejlesztési folyamat része volt, hiszen az erőteljes iparosítás mellett deklarált cél volt a város kulturális életének fejlesztése, kiszélesítése is, amiben az akkori vezetés komoly szerepet szánt a művészeknek. Festészetét gondolatban így hosszú időre a munkás- és

---

⁴ Karvalics László: Festőművész az olajbányászok között. Közel hozni az embereket a szocialista művészethez, a kultúra szeretetéhez. Bányamunkás 1964.07.01, 4. p.

Szabó Sándor: Téli táj Göcsejben. 1968, vászon, olaj, 61x79 cm

parasztábrázoláshoz kapcsolódó kötött tematikával társították, bár – elsősorban akvarelljein – ez a sztereotípiákhoz képest szélesebb körű volt. Az imént idézett interjúban így fogalmazott: „Keresem a korszerű ábrázolási formákat a szocialista tartalomhoz” – s ez, mint még látni fogjuk, nem mindig bizonyult egyszerű vállalásnak.

1967-ben Zalaegerszeg művészeti életében Dús, majd hamarosan Szabolcs Péter érkezésével új korszak kezdődött. A progresszió irányába az adott

lehetőségek között nyitott Dús kiváló szervezőnek bizonyult. Átvette a városi rajzsakkör vezetését, maga köré gyűjtve és közösséggé kovácsolva a tehetséges fiatalokat. 1968-tól megszervezte az egervári művésztelepet, amely egymerev keretek között működő társadalomban szabadabb alkotói lehetőséget kínált a meghívott művészeknek. Ezek között volt az utólag rekonstruálhatóan egyfajta mentori szerepet betöltő Szabó Sándor is.

Szabó és a nála egy év hűján két évti-

zeddel fiatalabb Dús más generációhoz tartozott és eltérő habitussal is bírt, utóbbi bizonyos mértékig mégis hatással tudott lenni idősebb pályatársára. Az idők változását mutatja a Szabó 1968-as kiállítása kapcsán, Szelestey László tollából megjelent tudósítás (ZH), ami komoly kritikát is megfogalmaz az elmúlt években kritizálhatatlannak tűnő festőművész iránt: „Munkáját nyilvánvalóan megnehezítette az évekig tartó, társak, riválisok nélküli művészi munka. De még inkább lényeges az a tény, hogy a meglehetősen körülhatárolt tematikával mára sem tudott teljesen azonosulni. Így alkotásaiból hiányzik az a többlet, amit – a megfestett objektív valóságon túl –, a festő egyéni véleménye, vallomása, a látottakról-megfestettekről alkotott állásfoglalása jelentene. Éppen ezért a csendéletszerűen felfogott munkásfigurák önmaguk létezésén, fizikai valóságán kívül, alig sugallnak többet...”⁵

Az újságíró zsörtölődő véleménye nyilván nem eredményezhetett érezhető irányváltást Szabó Sándor festészetében, de talán jelképes értékkel is bír, hogy nyolc évvel később több sajtóorgánumban is megjelent az a tudósítás, amelyben az egervári várban a katonai

Szabó Sándor: Szalonnázó munkás. 1967, papír, akvarell, 76x61 cm

szolgálatukat töltő fiatal művészelöltek számára rendezett művésztelepen az itt is mentorként szereplő Szabó Sándor az utóbb ismert progresszív művésszé érő Wahorn Andrással közös projekten dolgozik.⁶

1978-ban a korábban inkább csak

5 Szelestey László: „Munkások között”. Szabó Sándor kiállításáról. Zalai Hírlap 1968.05.05, 7. p.

6 T.A: Honvédek – palettával. Alkotótábor az egervári várban. Zalai Hírlap 1976.06.10, 5. p;
T.A: Egervár újkori megszállása. Alkotótábor hajnaltól éjfélig. Lobogó 1976.07.22, 22. p.

Szabó Sándor: Hazatérő bányászok. 1968, vászon, olaj, 80x100 cm

a szocialista országokba eljutó Szabó nagy nyugati tanulmányutat tett feleségével Svájcban, Olaszországban, Franciaországban, és élményeit számos festményen is megörökítette. Az év végén beszédes interjút adott az öt tíz évvel korábban kritizáló újságírónak, melyben a nagy művészek testközelből is megismert alkotásai kapcsán kifejtette: „A mostani tapasztalataim is arról győztek meg, hogy vissza kell térni az alapokhoz. Mindent előlről kell kezdeni. S meg kell tanulni a mesterséget, ez az alapja mindennek... Az az igazság, hogy

amióta én Zalában vagyok, mindig erősen elkötelezett, behatárolt tematikájú képeket kényszerültem festeni, különféle szerződések erre köteleztek. Most, hogy megvan a nyugalmam, ezen túl akarok lépni. Az ember ebben a korban begyűjtötte mindazt, ami a művészi munkához szükséges. Most az összegezésnek kell következnie... Egész életemben a rutin ellen küzdöttem. Én az alázatot tartom a legfontosabbnak, a munkához való hozzáállást. A festőállvány előtt mindig úgy érzem, hogy mindent előlről kell kezdeni. Meg kell szabadulni a manírtól. Az egy-

szerűségre, a sommázott fogalmazásra kell törekedni.”⁷

A nagy utazás során látottak-tapasztaltak a jelek szerint reveláció erejével hatottak a művészre, amelynek nyomán új, szintetizáló korszakot akart kezdeni. Úgy tűnik azonban, hogy a nagy irányváltás elmaradt, stílusa inkább csak markánsabbá vált ekkor készült képein. Az interjú érdekes elszólása ugyanakkor korábbi képei rögzített narratívájának – vagy még ennél többnek is? – burkolt kritikájaként értékelhető. A hetvenes évek végére a dolgozó emberek mindennapjainak ábrázolására kiélezett tematika irrelevánssá vált, amit a festő is nyilvánvalóan érezélni kényszerült. Ez is közrejátszhatott abban, hogy a nyolcvanas években már visszavonultan élt, s nem szerepelt kiállításokon.

Szabó Sándor zalai művészi indulásakor, a hatvanas években politikai propagandával átitatott, tematikájában még szocreálnak mondható, formavilágában azonban az új törekvések felé nyitottabb festői világot alakított ki. Művészetének három fő technikai vonulatához – tollrajz, akvarell, olaj, illetve pasztell – egyben némileg eltérő milió is társul.

Gyors munkával készült friss ceruza- és tollrajzai elsősorban portrék, amelyek a mesterségbeli tudáson túl kitűnő karakterizáló készségről tanúskodnak. Bár budapesti időszakában, az ötvenes években a Magvető, a Szépirodalmi és az Ifjúsági könyvkiadó megbízásából több könyvet is illusztrált, Gellénházán már a környezetében lévő munkások, parasztok és mindennapi tevékenységük képezték az élményanyagát.

Érdekes, és művészetét tekintve is a leghangulatosabb világot képviselik a technika lehetőségeit gazdagon kihasználó, a színek egymásba folytatása révén elmosódottá vált formákra építő akvarelljei. Megszokott világának modelljei mellett e képein megjelennek a gellénházi olajos létesítmények és a település épületei, olykor egy-egy tájkép vagy enteriőr-részlet is. Ezek a többnyire kisméretű, a célirányos narratíva mellett oldott formavilágú, a színekkel bátran bánó akvarellek elsősorban a hatvanas években készültek.

Az olaj- és pasztellképek a festő egész pályáját végigkísérik, és bizonyos mértékig visszatükrözik a főiskolai jelentkezésének idejéről említett, a festészet

---

7 Szelestey László: Összegezésre készülve. Beszélgetés Szabó Sándor festőművésszel. Zalai Hírlap 1978.12.02, 9. p.

és a szobrászat között hezitáló dilemmáját. Tömörség, summázó hajlam, részletszegénység jellemzi őket, a mindenkori lényeg kiemelésére irányuló törekvés. Az erőteljes, tömörszerű formákat gyakran fekete kontúrozással is kihangsúlyozta. A súlyos tömegek dekoratív, az árnyalást csaknem vagy egészen nélkülöző foltként jelennek meg összefogott kompozícióin, melyeken beszélgető olajipari munkások, dolgozó parasztok, égnek meredő fúrótoronyok, hatalmas olajtartályok, zsúptetős hegyi pincék sorjáznak. Egy átalakuló világban az elsüllyedő paraszti életmód és az azt felváltó ipari munkáscivilizáció relikviái.

A változást eredményező 1978-as nyugati tanulmányút után készült, élményeit feldolgozó tájképein e zárt tömörszerűségtől már nem akart, vagy talán nem tudott szabadulni, és ahol más talán inkább a kitarulkozó táj monumentalitását és széles perspektíváját hangsúlyozta volna, ő inkább egy-egy uralkodó-

nak érzékelt formát (hegyet, tengerparti sziklát) emelt ki. A részletezés helyett a tömeghatást. Mintha a horizontalitás helyett a vertikálitás jelentőségét látta volna hangsúlyozandónak, vagy a látvány helyett a hangulatot. A vizuális élmény olyan mértékű absztrakciójához jutott el, hogy innentől már döntenie kellett – volna –, hogy a visszalépés vagy a teljes elvonatkoztatás képezi-e az ő útját. De ezt a döntést már nem hozta meg.

Szabó Sándor művészete két korszak határán álló világ, élményanyagát együtt képezi a múlt és a jelen, az archaizmus és a modernizmus. A zalai megyeszékhelyen, a fővárostól távol keskeny, egyes szakaszain járatlan ösvényen kellett haladnia, míg sikerült kitaposnia saját útját. A hazai festészet hagyományainak hangsúlyos szeleteit integráló piktúrája Zalaegerszeg képzőművészetének fontos láncszemét képezi.

Átadtuk a Pannon Tükör-díjakat

Ünnepi Pannon Tükör-estet tartottunk december 7-én Zalaegerszegen, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Átadtuk a 2022-es év Pannon Tükör-díjait és bemutattuk az idei év utolsó két lapszámát. A díjakat Balaicz Zoltán, Zalaegerszeg MJV polgármestere adta át, a laudációkat Bubits Tünde főszerkesztő mondta el. Külön köszöntöttük Dr. Gyimesi Endrét, a Pannon Írók Társaságának elnökét 70. születésnapja alkalmából. A díjazott szerzőkkel, Béres Katalinnal, Cséby Gézával és Szeifert Natáliával Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygéci Kovács József főszerkesztő-helyettes beszélgetett.

Lemez készült Csengey Dénes és Cseh Tamás megtalált dalaiból

A Pannon Írók Társasága és a ZajZajZaj kiadó gondozásában elkészült a Másnap című zenés előadás hangfelvétele és a hozzá tartozó kötet. A Cseh Tamás és Csengey Dénes hagyatékban maradt dalaiból létrehozott előadást két mai énekes, Beck Zoltán és Szűcs Krisztián hozta létre Csengey Balázs szerkesztésében. A kiadvány hamarosan megvásárolható lesz. A projektet a Magyar Kultúráért Alapítvány támogatja a Petőfi Kulturális Ügynökség gondozásában.

Köszönet támogatóinknak

A Pannon Tükör 2023-as évi működésében kiemelt jelentősége van támogatóinknak. Ezúton köszönjük Zalaegerszeg MJ Város Önkormányzatának, hogy az idei évben is számíthatunk a segítségükre. Örömmel adunk hírt arról, hogy a városi támogatás mellett jelenleg egy magáncég, a SolarGold Kft szponzorálja lapunkat.

Szerzőink

András László (1966, Piliscsaba) író, költő

Dimény H. Árpád (1977, Kézdivásárhely)
költő, szerkesztő

Kostyál László (1962, Zalaegerszeg)
művészettörténész

Kupihár Rebeka (1999, Budapest) költő

Locker Dávid (1998, Budapest) költő, kritikus

Miklya Zsolt (1960, Csorvás) költő, s
szerkesztő

Molnár András (1962, Zalaegerszeg)
levéltáros, történész

Nagy Koppány Zsolt (1978, Budapest) író,
szerkesztő, műfordító

Szabó Benedek (2004, Budapest) költő,
szerkesztő

Szeifert Natália (1979; Budapest) író

Szolcsányi Ákos (1984, Berlin) költő, író,
műfordító